

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΙΣΤ΄

Συνδρομή ἑτησίαι· Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Ἀπὸ συνδρομῆν ἀρχόμενοι ἀπὸ ἰαννουαρίου 1888. ἔτους καὶ εἰς ἑξῆται· — Γραφεῖον Διεύθ.· Ἐπί τῆς ἁγίας Πανεπιστημίου 39.

13 Νοεμβρίου 1888

ΤΟ ΕΝ ΑΜΟΡΓΩΙ ΜΑΝΤΕΙΟΝ

τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Βαλασαμίτου.

Ἀντικείμενα ἄξια ἐπισκέψεως καὶ μελέτης ἐν Ἀμοργῷ. — Μετόχιον Ἁγ. Γεωργίου Βαλασαμίτου. — Μαντική ἐν αὐτῷ πηγῇ. — Ὑπαρξίς ἀρχαία τοῦ μαντείου. — Κρίσεις περιηγητῶν Ἑβρωπαίων. — Ἀκμὴ τοῦ μαντείου ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. — Θέσις. — Περιγραφή τῆς εἰς αὐτὸ ἀγούσης ὁδοῦ. — Ἐντοπισμοί. — Περιγραφή ναοῦ καὶ πηγῆς. — Τρόπος μαντείας. — Μεταβολὴ τρόπου μαντείας κατὰ τοὺς νέους χρόνους. — Περιηγηταί. — Καποδίστριας. — Πειραταί. — Παρακμὴ. — Σημερινὴ κατάστασις.

Ἡ νῆσος Ἀμοργός, τὸ ἀκρότατον τοῦτο ἀνατολικὸν σημεῖον τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, καὶ τὸ μᾶλλον προσεγγίζον εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, περιέχει, καίτοι μικρὰ, ἰκανὴν ὕλην πρὸς ἐνασχόλησιν καὶ πρὸς μελέτην τοῦ ἐπισκεπτομένου αὐτῆν, εἴτε ἀρχαιολόγου ὄντος τοῦτου, εἴτε ἀπλοῦ θαυμαστοῦ τῆς φύσεως τῶν νήσων, καὶ τοῦ νησιωτικοῦ βίου.

Εἰς τὸν ἀρχαιολόγον ἐδῶ μὲν τρεῖς πόλεις ἀρχαίαι τῆς νήσου Μινφά, Ἀρκεσίνη, καὶ Αἰγιαλὴ παρέχουσι τὰς κατηγορητέρας αὐτῶν ἀκροπόλεις καὶ τὸ ἔδαφος εἰς ἔρευναν καὶ ἀνασκαφῆν, ἐκεῖ δὲ ἔχην ἀρχαία οἰκήσεων, καὶ ὄρθιοι σκελετοὶ πύργων παναρχαίων προσκαλοῦσι τὴν ἔρευναν τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος αὐτῶν καὶ τῆς ἱστορίας, ἀμρότερα συνταφέντα ὑπὸ τὰ εἰρηκία, ἅτινα ἐθαψάν τὴν ὑπερξίντων ἀλλαχοῦ τάφοι ἀρχαίοι, οὓς ἀνασκάπτει καθ' ἡμέραν ἡ ὕψις καὶ ἡ ἀξίνη τοῦ γεωργῶ, κτερίσματα παικίλα, νομίσματα, ἀγγεῖα, ἐπιγραφαί, λίθινα ἐργαλεῖα μονονοῦχί φωνὴν ἐμπέπουσι, ζητοῦντα τὴν προφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς καταστροφῆς, τὴν περιγραφὴν καὶ ἀπεικονίσιν, μαρτύρια γηραιά τῆς διὰ τῆς Ἀμοργῶ διαβάσεως ἀρχαίου πολιτισμοῦ, καὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ τὸ πάλαι ἀκμαίου πολιτικοῦ βίου καὶ βιομηχανίας.

Εἰς τὸν ἐραστὴν τῆς φύσεως τῶν νήσων, καὶ τοῦ ἐν αὐταῖς βίου, ἡ θέσις τῶν σημερινῶν κομπούλεων καὶ χωριῶν, ὁ σχηματισμὸς τῶν ὄρεων καὶ βουνῶν, αἱ κοιλάδες, ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς, ἡ τροφή τῶν κατοίκων, ἡ ἰδιόζουσα προσφορά, ὁ οἰκιακὸς βίος, ἡ φιλοξενία, τὸ ἀριμάνειον ἦθος τῶν ἀνδρῶν, ἡ ἰδιόζουσα χάρις

καὶ ἡ ἀνεπιτήδευτος εὐγένεια τῶν τρόπων, καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστον κάλλος καὶ ἀνάστημα τῶν γυναικῶν, παρέχουσι ὕλην ὡσαύτως πρὸς χάριζιν χαρμωσύναν εἰκόνων καὶ περιγραφῶν.

Ἀλλὰ πλὴν ὅλων τούτων ὁ τὴν Ἀμοργῶν περιηγούμενος ἔχει νὰ ἐρευνήσῃ, ἢ καὶ ἀπλῶς νὰ ἐπισκεφθῇ δύο ἀρχαία ἐκκλησιαστικὰ μνημεῖα, λειτουργοῦντα μέχρι τοῦ νῦν, ἅτινα οἱ ἐγχώριοι τιμῶσιν ἰδιαζόντως, καὶ ἐπιδεικνύουσι παντὶ ξένῳ ὡς ἄξια ἐπισκέψεως, τὴν Μονὴν τῆς Χοζοβιωτίσσης, καὶ τὸ μετόχιον αὐτῆς, τὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Βαλασαμίτου· ἐκείνην μὲν διὰ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ τὸ φοβερὸν τῆς θέσεως ἐν ἣ εἶνε ὠκοδομημένη, τοῦτο δὲ διὰ πηγὴν αὐτοῦ ἀναβλύζουσαν ἐν τῷ ναῷ, εἰς ἣν ἀποδίδουσι μαντικὴν δύναμιν, καὶ εἰς ἣν, ἕνεκα τοῦτου, ἔρχονται ὑποβάλλοντες διὰ τοῦ ἱερέως ἐρωτήματα, ὅπως μάθωσι διὰ τῶν σημείων τοῦ ὕδατος τὸ ἀγνωστον τοῖς βροταῖς μέλλον.

Τοῦ μετοχίου τοῦτου καὶ τῆς περιβοήτου ἐν τοῖς νησιώταις τῶν Κυκλάδων πηγῆς, διδομεν ὧδε σύντομον περιγραφὴν, ἐπιτοπίως ἐπισκεφθέντες αὐτὴν, καθὼς καὶ πᾶσαν τὴν νῆσον κατὰ τὸν μῆνα Ἰούνιον τοῦ παρόντος ἔτους.

Ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ, ἄς μὴ σκανδαλισθῇ τις τῶν ἄγαν φιλοθρησκῶν ἐπὶ τῇ χρήσει τῆς λέξεως μαντείου ἐπὶ χριστιανικοῦ ναοῦ· διότι οὐδεμία ἄλλη δύναται νὰ ὀρίσῃ κυριολεκτικῶς τὸ πρᾶγμα.

Τοῦ μαντείου τοῦτου ἡ ὑπαρξίς δὲν χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς χθῆς, ἀλλὰ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Περιηγηταί τῆς παρελθούσης καὶ προπαραελθούσης ἑκατονταετηρίδος μνημονεύουσιν αὐτοῦ, ὡς ἐνός ἀξίου περιεργείας τῶν ἐν τῇ νήσῳ θεαμάτων· ἡ ἀρχαιότερα δὲ περιηγητῶν περιγραφὴ εὐρόντος τὸ μαντεῖον ἐν ἀκμῇ καὶ πλήρει λειτουργίᾳ ἀνέρχεται εἰς τὸ ἔτος 1651. Οἱ πλείστοι τῶν ἐπισκεφθέντων τὴν Ἀμοργῶν περιηγητῶν περιγράφουσι λεπτομερῶς τὰ τῆς ἐκεῖ πηγομαντείας· δι' εἰρωνείας δὲ οὐχὶ σπανίως ἐμφιλοχωρούσης ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν περιηγηθέντων κατὰ καιροὺς τὴν Ἑλλάδα, ὕταν γράφωσι περὶ τῆς ἀμαθείας τῶν ἱερέων καὶ τῶν προλήψεων τοῦ λαοῦ, διακωμωδοῦσι ὅσα ἐκεῖ εἶδον. Εἰς μόνος περιηγητῆς, ὀρθόδοξος Ρώσος ἀρχιμανδρίτης, ἀφίνει τὸν ἀναγνώ-

στην ελεύθερον να κρίνη, μετὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ τρόπου τῆς μαντείας, ὅ,τι θέλη, ἱκανῶς ἄλλως ὑπονοουμένης ἐκ τῶν γραφομένων του καὶ τῆς ἰδίως αὐτοῦ γνώμης.

Δὲν εἶνε βεβαίως ἡ Ἀμοργὸς ἡ μόνη νῆσος, ἐν ἣ μετὰ τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν ἀνεμίχθησαν καὶ πράξεις μὴ συμβιβάζομεναι πρὸς τὸ σεμνὸν τοῦ ναοῦ, καὶ τὸ ἀξιωματικὸν τοῦ ἱερέως, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι νῆσοι καὶ ἡπειρωτικαὶ τόποι, ἔνθα παρόμοιαι μαντεῖαι τελοῦνται ἐν ναοῖς, εἴτε κρύφα εἴτε καὶ δημοσίᾳ.

Εὐτυχῶς σήμερον αἱ πράξεις αὗται, αἵτινες παρομαρτοῦσιν ὑπὸ διαφόρους μορφὰς εἰς πᾶσαν θρησκείαν, δὲν ἔχουσιν ἐπίδρασιν ἐπιβλαβὴ ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, εἶνε πράξεις ἀβλαβεῖς τοῦ λαοῦ, ὧν τὴν ἀσχοπον ἀσκησιν ὁσημέραι καταδεικνύουσι τὰ γράμματα, καὶ ὁ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀναπτυσσόμενος κοινωνικὸς βίος. Εὐχῆς ἔργος βεβαίως θὰ ἦτο τὸ φῶς τῆς ἐπιστημονικῆς λυχνίας νὰ εἶχε φθάσει εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ λαοῦ στρώματα, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε δυνατὸν διότι μεταξύ ἐκείνης καὶ τούτων παρεμπόπτουσιν ἔτι ὑψηλὰ τεῖχη προλήψεων, παραδόσεων, καὶ συμφερόντων, ἅτινα μόνον διὰ τῆς καθ' ἡμέραν ὑπονομεύσεως τοῦ χειμάρρου τῶν χρόνων θέλουσι καταπέσει.

Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἐπὶ ταύτης ἡ πηγὴ αὕτη ἦτο ἐν μεγίστῃ τιμῇ καὶ σεβασμῷ εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῶν Κυκλάδων. Ἐκ πασῶν τῶν νήσων ἤρχοντο εἰς Ἀμοργὸν, ἰδίως δὲ ναυτικοί, ἵνα συμβουλευθῶσι τὰ εὐαῖωνα, ἢ δυσῖωνα σημεῖα τοῦ ὕδατος περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ πλοῦ, ἢ τῆς ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως εἰς τὰ ἔξαινα.

Ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τῆς φοβερᾶς πειρατείας καὶ τῶν συμφορῶν, ὅτε ταξείδιον πέραν τῶν ἀκτῶν, ἢ τῶν βουνῶν τῆς πατρίδος διὰ τῶν μέσων τῆς τότε συγκοινωνίας, καὶ τῶν κινδύνων τῆς ὁδοῦ, ἐθεωρεῖτο σπουδαιοτάτη τοῦ βίου πράξις, ὅτε, τούτου ἕνεκα, τῆς ξενιτειᾶς τὰ τραγοῦδια πανταχοῦ ἐψάλλοντο ὑπὸ παντός, ἀποτελέσαντα ἴδιον κεφάλαιον τῆς δημόδους ποιήσεως τοῦ ἔθνους, ὁ κάτοικος τῶν νήσων, αἵτινες πρὸ πάντων ἔπασχον, εἶχεν ἀνάγκη θάρρους καὶ τόλμης ἵνα ἐπιχειρήσῃ ὑπερπόντειον πλοῦν· καὶ τὸ θάρρος τοῦτο καὶ τὴν τόλμην, μὴ ἔχων που νὰ πορισθῇ ἄλλοθεν, ἤρχετο ν' ἀντλήσῃ ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Βαλσαμίτου, οὗτινος ἐζήτει τὴν βοήθειαν, καὶ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς χάριτος ἐν τοῖς σημείοις τοῦ ὕδατος. Δὲν ἐφοβεῖτο τοὺς φυσικοὺς ἐκ τῆς θαλάσσης κινδύνους, οὐδ' ἐζήτει τὴν ἀποφυγὴν αὐτῶν, ἀλλὰ τοὺς ἐκ πειρατῶν, καὶ ἠρώτα τὴν μαντικὴν πηγὴν, ἂν θὰ ἐπανεβλέπε τὰ κινδύνια τῆς πατρίδος του, καὶ ἂν θὰ ἐνηγκαλιζέτο εὐτυχῆς τὰ τέκνα του. Ἐχων οἰωνοὺς

ἀρίστους προέβινε μετὰ θάρρους ἀκατανικήτου, ἔχων αὐτοὺς ἐναντίους, δὲν κατετρώχετο ὑπὸ τοῦ ἐλέγχου, μὴ ἐπιχειρήσας ὅ,τι συνέλαβεν ἐν τῷ νῷ, ἀφοῦ τὸ θεῖον ἐγνώρισεν αὐτῷ ὅτι ἤθελεν ἀποτύχει.

Τὸ μετόχιον τοῦτο τῆς Μονῆς κεῖται πρὸς τὸ ΜΔ. τῆς πόλεως Ἀμοργοῦ, ἀπέχον ταύτης μίαν περίπου ὥραν. Ἡ πρὸς αὐτὸ ὁδὸς διέρχεται ἐν ἀρχῇ μεσοπορίας μεσογειῶν βουνῶν, εἶτα δὲ πέραν τῆς θέσεως Χλιῶς Ἄνεμος ὑψοῦται ὑπὲρ τὰς πρὸς τὴν θαλάσσαν νεούσας κλιτύς, ἀφ' ὧν ἐκτείνεται εὐρὺς πρὸς τὸ πέλαγος ὀρίζων, καὶ καταλήγει εἰς τὸν ναόν.

Ἡ ὁδὸς αὕτη ἀποτελεῖ τμήμα τῆς ἐκ τῆς σημερινῆς πόλεως Ἀμοργοῦ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἀρκεσίνην ἀγούσης, καὶ ἐν γένει εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς νήσου· οὐδεμίαν δ' ἔχω ἀμφισβητοῦσα ὅτι δι' αὐτῆς ταύτης ἐκινῶνται ἢ Ἀρκεσίνη μετὰ τῆς Αἰγιάλης, διότι τοιοῦτος εἶνε ἐνταῦθα ὁ σχηματισμὸς καὶ αἱ διακλαδώσεις τῶν βουνῶν, καὶ ἡ φορὰ τῶν ρευμάτων, ὥστε οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἠδύναντο νὰ συγκοινωνήσῃσι διὰ ξηρᾶς ἢ ἐντεῦθεν· οὐδὲν δὲ τὸ ἀπίθανον ἐν τῇ θέσει τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Βαλσαμίτου, ἔνθα ἀφθονα πηγάζουσιν ὕδατα, νὰ ὑπῆρχεν ἀρχαίον ἄλλος καὶ χρηστήριον πηγομαντείας.

Καθ' ὅλην τὴν ὁδὸν μέχρι τοῦ μετοχίου καὶ ἐντεῦθεν μέχρις Ἀρκεσίνης, εἰς διάφορα σημεῖα, ἱκανῶς ἀπέχοντα ἀλλήλων, κυρίως δ' ἐπὶ κορυφῶν παραδίων βράχων, ἢ ἐπὶ φυσικῶν κοιλωμάτων βράχων, βλέπει ὁ ὀδοιπορῶν ἐμπεπηγμένους ξυλίνους σταυρούς· ἤκουσα δ' ὅτι ἐπὶ παλαιτέρων χρόνων ἦσαν σιδηροὶ, χριστιανικῆς εὐλαβεῖας μαρτύρια, ἅτινα πιθανώτατα ἀντικατέστησαν ἀρχαῖα ἀγαλμάτια θεῶν ἢ καὶ βωμοὺς ἐνοδίων θεοτήτων.

Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου δὲν εἶνε ἀπυπτος ἀπὸ τῆς θαλάσσης, οὐδὲ μακρόθεν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, τῆς εἰς αὐτὸν ἀγούσης· μόνον ὅταν φθάσῃ τις πλησίον καὶ ὑπερβῇ μικρὸν ὕψωμα βλέπει τὸ πρῶτον αὐτὸν ἐν μέσῳ καταφύτου καὶ χλοερᾶς θέσεως, ὡς εἰκόνα τοπειοῦ, ζωοῦ χρωματισμοῦ, ὅπισθεν τοῦ ὁποῦ ἀπεικονίζονται βράχοι, καὶ κλιτύς πλήρεις ἀκανθῶν καὶ θάμνων ἀγρίων.

Ἀληθῶς δὲ ἡ θέσις ἐνταῦθα ἔχει ἰδιαίτους ἀποκατακλιτικὴν καλλονὴν, καὶ θεῶν τέρπουσαν τὸ ὄμμα, καὶ ἐμποιοῦσαν αἰσθησιν εἰς τὸν προσερχόμενον. Τοιοῦτου δ' ὄντος τοῦ μέρους τούτου, ἄς φαντασθῇ τις προσερχόμενον ἐνταῦθα οὐχὶ ἀδιάφορον τινα παρατηρητὴν καὶ ψυχρὸν περὶ τὰ θεῖα, ἀλλὰ φιλόθησκον λιαν, εἰς προσκύνησιν τοῦ ναοῦ μεταβαίνοντα, καὶ πρὸς συμβουλὴν τῆς πηγῆς. Καθ' ὅλην τὴν ὁδὸν κατέχει αὐτὸν εἶδος θρησκευτικοῦ φόβου, ἀνκλογιζόμενον ὁποῖοί τινες ἄρα γε ἔσονται οἱ οἰωνοὶ τοῦ ὕδα-

τος, καὶ ὁποῖαν ἐρμηνεῖαν θέλουσιν ἐκφέρει τὰ χεῖλη τοῦ ἱερέως. Ἄνὰ πᾶν βήμα εἰς τὰ πρόσω ἀναβράζει ἐν αὐτῷ ὁ πόθος νὰ φθάσῃ ὅσον τάχιον πλησίον τῆς λαλούσης πηγῆς, ἢ νὰ ἰδῇ τοῦλάχιστον μακρόθεν τὴν θέσιν αὐτῆς, καὶ τὸν ναόν. Ἐὰν δὲ ὁ προσερχόμενος ἔρχεται ἐξ ἄλλης νήσου, καὶ τὸ πρῶτον πορεύεται ἐκεῖ, ὁ ναὸς εἰς τὴν φαντασίαν του μεγαλοποιεῖται, ὁ ἱερεὺς περιβάλλεται ὑπερφυᾶ θεῖαν αἴγλην, ὡς ὃν θεόληπτον, φτίνει διὰ τῆς προσευχῆς τὸ θεῖον ἔδωκε τὸ χάρισμα νὰ ἐξηγή τὰ σημεῖα, δι' ὧν ἐκφράζει τὰς μυστικὰς αὐτοῦ βουλὰς. Καθ' ὅλην τὴν ὁδὸν πλήν ἐξωκκλησίων τινῶν, τῶν φυλακείων τούτων πάσης ἐρημίας, οὐδὲν ἀντικείμενον περισπᾷ τὴν προσοχὴν του· καὶ ἂν που ἐν τῇ ἐρημίᾳ τῆς ὁδοῦ συναντήσῃ γεωργὸν ἢ βοσκόν, ἢ ὄμιλιαν θὰ στραφῇ περὶ τὴν θαυμασίαν μαντικὴν τῆς πηγῆς δύναμιν, καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἐκατέρωθεν θὰ εἶνε ἐπίκλησις εἰς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τὴν χάριτα. Πέραν τοῦ ἡμίσεως τῆς ὁδοῦ, ἢ συγκινήσις του αὐξάνει βλέπων αἴφνης ἀναπεπταμένον πέλαγος εὐρείας θαλάσσης, ἢς πρὸ μικροῦ διήλθε τὰς ὑγρὰς ὁδοὺς, καὶ μέλλει αὐθις νὰ διαπλευσῇ, κομίζων τοῖς οἰκείοις τὴν βούλησιν τοῦ θεοῦ.

Ἄλλ' ἰδοὺ ὁ ναὸς, κεκαλυμμένος ὑφ' ὑψηλῶν δένδρων, καὶ περιβεβλημένος ὑπὸ κήπων, καὶ ἀφθόνου χλόης, ἐμφανίζεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, ὀλίγα βήματα μακρὰν ἐφ' ὅσον πλησιάζει κελάρυσμα σφοδρὸν καταρρέοντος ἐξ ἀνωφερίας ὕδατος πλήττει τὰ ὠτὰ του, προάγγελον τῆς δι' ὕδατος μαντείας, καὶ κελადήματα πτηνῶν, καὶ ψιθύρισμα φύλλων, καὶ δρόσος, καὶ σκιὰ, καὶ εὐώδες ἄρωμα ἀνθέων καὶ θύμου μαγεύει τὰς αἰσθήσεις του. Καθόσον προχωρεῖ εἰς τὸν ναόν ὁ περὶ αὐτὸν ὀρίζων συστέλλεται περιορίζων τὴν ὄρασίν του μόνον εἰς τὰ τοῦ ναοῦ καὶ τὰ πέριξ.

Ὁ ναὸς εἶνε ἐκτισμένος ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς κατωφερίας ὄρους καλουμένου Σκουπός, ἐν ἀριστερᾷ μυχοῦ βαθέως ρεύματος. Πρὸ αὐτῷ ῥέει ὕδωρ, ὅπερ εἶνε τὸ ἀφθονώτατον ῥέον ὕδωρ ὅλης τῆς νήσου, καὶ φαίνονται ἐρείπια ὑδρομύλου. Ὡς κτίριον ὁ ναὸς οὐδὲν ἔχει τὸ ἄξιον λόγου, εἶνε μικρὸς θολωτός, ἀλλ' ἄνευ τρουλλοῦ, ἀφισρωμένος εἰς Ἁγίον Γεωργίον, τὸν Βαλσαμίτην ἐπιλεγόμενον, ὡς ἐκ τῶν πολλῶν αὐτόθι, ὡς λέγουσι, φουμένον βαλσαμῶν· οὕτω καλουμένου ἐν Ἀμοργῷ φυτοῦ, ὅπερ ἐν ἄλλαις νήσοις ὀνομάζεται ἀγριόδουσμας. Ἐπὶ τῶν παραστάδων τῆς θύρας τῆς εἰσόδου ὑπάρχει χρονολογία τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ ναοῦ γενομένης τῷ 1688 ἐπὶ Ἀνατολίου Βλάχου, καθὼς καὶ ἕτερα χρονολογία τοῦ 1796 ἐπὶ Θεονόμφης μοναχῆς Σικινίας. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ναοῦ εἰκονίζεται ἐν

ἀναγλύφῳ ὁ δικέφαλος ἄστρος, ὅπως εἰς ὅλας τὰς ἀρχαίας ἐκκλησίας τῶν νήσων, ὑπάρχει δὲ καὶ τάφος φέρον ἐπιτύμβιον «Φιλκρετι μοναχου εν ετει 1757 Σεπτεμβριου 13, εγεγονηο ο τυμβος ουτος συν τω εδαφει αναλωμασι». Ἡ εἰκὼν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου κεῖται ἐντὸς μαρμαρίνου εἰκονοστασίου μετὰ ἐπιγραφῆς Ἁγ. Γεωργιος Βαρσαμίτης, πλήρης ἀφισρωμάτων ἀνηρημένων δακτυλιολίθων, ἀπεικασμάτων χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ἀνθρώπων, ζῶων, σταυρῶν, πρῶρων πλοίων, χειρῶν κτλ. Αἱ κανδύλαι τοῦ ναοῦ καὶ ὁ πολυέλαιος εἶνε ὑέλινα, ἐκ τῶν ὑλοποιῶν τῆς Ἑνετίας.

Ἀπέναντι τῆς εἰσόδου, κειμένης ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ τοίχου τοῦ ναοῦ, ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ βράχου λάκκος πλήρης ὕδατος συλλεγομένου ἐκεῖ, ἐξ ἀποσταγμάτων, θεωρουμένου καὶ τούτου ἀγιασματος. Τὸ κύριον ὅμως ἀγίασμα, ἢ πηγὴ δὴλα δὴ ἡ μαντικὴ, κεῖται ἐντὸς καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ ναοῦ. Αὐτόθι πρὸς τὸν μεσημβρινὸν τοίχον, ὅστις μᾶλλον ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ βράχου τοῦ ὄρους, ἐφ' οὗ ὁ ναὸς ἐκτισται, ὑψοῦται τετραγώνον κουβουκλίον λιθόκτιστον, ἐν εἶδει ναύσκου, στεφόμενον πρὸς τὰ ἄνω διὰ θυρίδων μικρῶν ἀψιδωτῶν. Εἰς τὴν βᾶσιν τούτου μικρότερον τοῦ ἐνὸς τετραγωνικοῦ μέτρου εἶνε κερωσμένη ὑδρία πληνῆ, ἄνευ πυθμένος, ἔχουσα ἐπὶ τοῦ στομίου, ὄντος σπιθαμιαίας ὡς ἐγγίστα διαμέτρου, πλάκα μαρμαρίνην διάτρυτον, ἢς τὴν ὀπὴν καλύπτουσι διὰ κινητοῦ στρογγύλου μαρμαρίνου ἐπιστομίου. Ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἐπιφανειῶν τῶν τοίχων τοῦ κουβουκλίου εἶνε ἐζωγραφημένοι εἰκόνας τοῦ Ἁγ. Χαράλαμπος, τοῦ Ἁγ. Νικολάου, Ἁγ. Γεωργίου καὶ Ἀγίας Παρασκευῆς.

Ἡ ὑδρία αὕτη πληροῦται ὕδατος διαυγοῦς καὶ ποσίμου ἀφ' ἐκυτῆς, διαπηδῶντος ἡρέμα ἐκ τοῦ βράχου διὰ τοῦ ἀνοικτοῦ πυθμένος, καὶ ἀνερχομένου μέχρι τοῦ ἡμίσεως συνήθως τῆς ὑδρίας, ἐνίστη δ' ἐπὶ πολυμοδρίας καὶ ὑπεργειλίζοντος. Ἐντὸς τοῦ κουβουκλίου δὲν ὑπάρχει ἱκανὸν φῶς, καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ὑδρίας εἶνε σκοτεινὸν καὶ μόνον δι' ἀνημμένου κηρίου δύνανται τις νὰ ἰδῇ τὸ ἐντὸς ὕδωρ.

Ἡ ἱεροτελεστία πρὸς συμβουλὴν τῶν οἰωνῶν τοῦ ὕδατος τούτου γίνεται ὡς ἐξῆς. Προσέρχεται ὁ θέλων νὰ συμβουλευθῇ τὸ ὕδωρ εἰς τὸν ἐκεῖ ἱερέα ζητῶν παρ' αὐτοῦ νὰ ἀνοίξῃ ἐν τῇ δύο ἢ πλείω ἀγιάσματα, τόσα δηλαδὴ ὅσα ἐρωτήματα ἔχει νὰ ὑποβάλῃ ἢ ὅσα ἐν τῷ νῷ ἔχει· διότι αἱ ἐρωτήσεις ἢ ὑποβάλλονται ῥητῶς, λέγει ἐπὶ παραδείγματός εἰς τὸν ἱερέα «Ζητῶ ν' ἀνοίξῃ ἐν ἀγίασμα, διότι θέλω νὰ μάθω ἂν ταξιδεύων δὲν θὰ κινδυνεύσω, ἢ αὐτὸ τοῦτο ἀποσιωπᾷ, καὶ ἔχει ἐν νῷ, ζητῶν μόνον τὴν ἀπάντησιν τοῦ ἱερέως, ἐπὶ τῆς ὁποίας

αὐτὸς κατόπιν κάμνει τοὺς συνδυασμούς του.

Μετὰ τὴν ὑποβολὴν τῆς ἐρωτήσεως, ὁ ἱερεὺς φέρων τὸ πετραχέλιον αὐτοῦ ἀναγινώσκει ἰδίαν εὐχὴν εἰς Ἄγ. Γεωργίου, καὶ εἶτα ἀντλεῖ διὰ ποτηρίου ἐκ τῆς ὑδρίας ἐκείνης ὕδωρ, καὶ ἐξετάζει, ἐπιδεικνύων καὶ τῷ ἐρωτῶντι, τὰ σημεῖα, ἅτινα διακρίνει. Εἶνε δὲ ταῦτα πάντοτε σχεδὸν σώματα ξένα ἐπιπίπτοντα εἰς τὸ ὕδωρ, ἢ ἐξερχόμενα ἐκ τοῦ βράθους τῆς ὑδρίας, ἢ τις ἐχει πυθμένα αὐτὸν τὸν βράχον· εἶνε ἐπομένως ἢ ὑδρόβια ἔντομα, ἢ κόνις, ἢ τρίχες, ἢ ξηρὰ φύλλα, ἢ ὑποστάθμη ἰλύος καὶ τὰ τοιαῦτα.

Αἱ ἀπαντήσεις τοῦ ἱερέως δίδονται διὰ τρόπου ἀορίστου καὶ δι' ἐκφράσεων γενικῶν. Κατὰ παράδοσιν δ' ἐδόθησαν εἰς τὰ σημεῖα τοῦ ὕδατος, ὠρισμένα σημασίαι καὶ ἔννοιαι. Ἐνίοτε πλὴν τοῦ ἱερέως καὶ αὐτοὶ οἱ ἐρωτῶντες ἐρμηνεύουσι μόνον τὸ δυσώϊον ἢ εὐσώϊον τῶν σημείων, ὅταν εὐρώσιν εἰς ταῦτα κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ὁμοιωσίων τινὰ πρὸς τὴν ἐρώτησιν τῶν. Οὕτως Ἀμοργίνος τις, καθ' ἃ μοι διηγήθησαν πολλοὶ ἐν Ἀμοργῷ, ζητοῦντες νὰ μὲ πείσωσι περὶ τοῦ τελομένου ἐκεῖ θαύματος, ἤνοιξεν ἀγίασμα, ἵνα μάθῃ ἂν ἤθελε διέλθει εὐτυχῆ βίαν νυμφεύμενος νέαν τινὰ, ἣν ἠγάπα περιπαθῶς, παρητήρησε δ' ἐν τῷ ποτηρίῳ, δι' οὗ ἠντλησεν ὁ ἱερεὺς ἐκ τῆς ὑδρίας, ἐπιπλέουσαν μέλισσαν πεπνυγμένην. Ὁ οἰωνός ἦτο κακός, ἐσήμαινε ὅτι ἤθελεν ἐπέλθει κακόν τι εἰς τὴν νέαν. Οὐχ ἤττον ὁ νέος ἐνυμφεύθη αὐτὴν, ὑπακούσας μᾶλλον εἰς τὴν φωνὴν τῆς καρδίας, παρὰ εἰς τοῦ ὕδατος τὰ σημεῖα. Ἀλλὰ μικρὸν μετὰ τὸν γάμον ἢ νεκρὰ γυνὴ ἀπέβωσεν· ἢ σύμπτωσις αὐτῆ, ἢ ὅπως τυχαία, ἐθεωρήθη ἐκεῖ, ὡς μία τῶν πολλῶν ἀποδείξεων τῆς ἀληθείας τοῦ μαντείου.

Ἰδοὺ δὲ ὅποια εἶνε περίπου αἱ ἀπαντήσεις τοῦ ἱερέως, ὅποταν δὲν γνωρίζῃ τὴν ἐρώτησιν· σημειοῦμεν τρεῖς, δὴλα δὴ ἐπὶ τριῶν ποτηρίων ὕδατος, ἢ τριῶν ἀγιασμάτων ἐξαχθέντων τῆς ὑδρίας, φυλάσσοντες καὶ τὴν ὑψὴν τῆς γλώσσης.

1) « Ὑδωρ καθαρὸν. Σκόνη πολλὰ πλέουν. Ἐν κουβάκιον εἰς εἶδος μαργαριτῶν μεγάλο βυθυπλέει ».

« Σημαίνει, ὑγίαν. Θὰ γίνουσι λόγια πολλά. Ὁφέλεια φιλονικουμένη παρὰ δύο προσώπων ».

2) « Ἐνα λευκὸ πουλάκι· ζωηρὸν καὶ τρέχον ἔνθεν καὶ ἔνθεν μὲ βίαν. Πέντε ἀσπρες σκόνης πλέουν· ἢ μία ἠνωμένη μὲ μαύρην. Τρίχα μικρὴ βουλισμένη ».

« Σημαίνει. Τὸ λευκὸ πουλάκι ὁ ἐνδιαφερόμενος· εἶνε σύμβολον ὑγείας· δὲν φοβεῖται τρικυμίαν, οὐδὲ πῦρ, οὐδὲ ἄλλο τι. Αἱ πέντε σκόνης σημαίνουν ὅτι θὰ γίνουσι ὀλίγα λόγια· ἢ μία μαύρη ἢ ἠνωμένη μὲ τὴν ἀσπρη σημαίνει ὀφέλεια. Ἡ τρίχα ἢ βουλισμένη σημαίνει φροντίδας, αἱ ὅποια φεύγουσι ».

1. Οὕτως ὀνομάζει μικροτάτας ὑδροβίους μύιας.

3) « Ὑδωρ καθαρὸν. Ἀσπρη σκόνη πλέουσα· ὑγίαν. Τρίχα πλέουσα, κατόπιν ἐβούλιαξεν· εἶνε δυσκολία, εἶτε ἀσθένεια, ἢ ὅποια διαλύεται. Μαύρη σκόνη βουλισμένη· σημαίνει ζημίαν ».

Δὲν εἶνε βεβαίως χρεῖα νὰ ἐξηγήσῃ τις τὴν ἱερὰν ἀπλότητα τῶν διδόντων πίστιν εἰς τοιοῦτους λόγους κενούς, καὶ ὑπολαμβανόντων συμπτώσεις τυχαίας τῶν φαινομένων τοῦ ὕδατος πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρωτήσεων ὡς ἀληθῆς θαῦμα ὑπερφουῶς δυνάμεως τοῦ Ἀγίου.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐρμηνείας δὲν εἶνε ὁ ἀρχαιότατος. Κατὰ τὰς περιγραφὰς τῶν περιηγητῶν φαίνεται ὅτι αὐτὸς, τὸν ὅποιον περιγράψαμεν, εἶνε νέος. Ὁ Ριχάρδος ἰησοῦτης περιηγητὴς τῷ 1651, ὁ Σωζὲ τῷ 1698, ὁ Τουρνεφόρτιος τῷ 1700, ὁ Γρηγόρ. Μπάρσκης ῥώσσης ἀρχιμανδριτὴς τῷ 1723, ὁ Σοννίνης τῷ 1777, ὁ Ρὸς τῷ 1841 μνημονεύουσιν ἀπλῶς ὅτι ἡ ἀνάβασις, ἢ ἡ κατάβασις τοῦ ὕδατος τῆς ὑδρίας, ἢ ἡ ἀφ' ἐκυτῆς ἐκκένωσις καὶ πλήρωσις (ὅπερ οὗτοι ἐθεώρησαν ὡς τεχνικὸς γενόμενος) μετὰ τὴν δέσπιν, ἦτο τὸ μόνον εὐσώϊον ἢ δυσώϊον σημεῖον. Ὅλοι δὲ ἀναφέρουσι ὅτι συνεβουλεύοντο τὴν πηγὴν οἱ ναυτικοὶ· ὁ Ριχάρδος δὲ προσθέτει ὅτι ἰδίᾳ προσήρχοντο οἱ μέλλοντες νὰ ταξειδεύωσι τὴν Μαύρην Θάλασσαν. Συνεπιλέγει δὲ καὶ ὅτι τῆ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα ἠνοιγετο ἡ ὑδρία, καὶ εἰ μὲν ἦτο πλήρης ὕδατος προσηνύετο ἔτος εὐφορον καὶ εὐτυχές, εἰ δὲ κενὴ ἀγονον καὶ δυστυχές.

Τὸ μαντεῖον τοῦτο ἦτο, ὡς εἶπομεν καὶ ἀνωτέρω, περιβόητον ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε οἱ κίνδυνοι κατὰ θάλασσαν ἦσαν μεγαλειότεροι ἢ σήμερον καὶ συχνότεροι. Ἐν τινι χειρογράφῳ σημειῶσι ἐφόρου τινὸς τῆς παιδείας, ὡς ἠναμάζει ἐκυτὴν, σταλέντος τῷ 1825 ἵνα θέσῃ εἰς δημοπρασίαν τὰς μοναστηριακὰς προσόδους, ἐν ἣ καταγράφονται τὰ μετόχια τῶν Μονῶν Νάξου καὶ Ἀμοργῷ, εὐρον τὸ ἐξῆς σημειούμενον! « Εἰς τὴν νῆσον ταύτην (τὴν Ἀμοργὸν) εἶνε ἐν μόνον μοναστήριον, τὸ ὅποιον ἦτον καὶ εἶνε ἀκόμη χρηστὴριον περιφρημον, ὡς τὸ ἐν Δελφοῖς τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ διὰ τοῦτο ἔχει μετόχια διάφορα εἰς διαφόρους τύπους τῶν ὀπίων αἱ πρόσοδοι σημειοῦνται κατωτέρω ». Ὁ γράφων συνεταύτισε τὴν Μονὴν Χοζυβιωτισσῆς μετὰ τοῦ μετοχίου, ὑπολαβὼν ὅτι τὸ χρηστὴριον ἦτο ἐν τῇ Μονῇ, ὅπερ δὲν εἶνε ἀληθές· ὅ, τι ὅμως ἐξάγεται ἐκ τῆς σημειώσεως ταύτης εἶνε ὅτι ὁ πλοῦτος καὶ τὰ εἰσοδήματα τῆς Μονῆς ταύτης προήρχοντο κατὰ μέγα μέρος καὶ ἐκ τοῦ μαντείου.

1. Τὴν σημείωσιν ταύτην, ἀφ' ἧς δυστυχῶς λείπει ἡ ὑπογραφή, μοὶ ἔδωκεν ὁ κ. Σταμ. Κρίνος ἀνευρών τυχαίως μεταξὺ ἄλλων παλαιῶν ἐγγράφων τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἡ ΚΟΡΗ ΤΟΥ ΛΟΧΑΓΟΥ

[Μυθιστόρημα Ἀλεξάνδρου Πούσκιν].

Συνέχεια ἀπὸ σελ. 711.

ΙΑ'

Τὸ στρατόπεδον τῶν ἀρταρῶν.

Ἀφῆκα τὸν στρατηγὸν καὶ ἔσπευσα νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν οἰκίαν μου. Ὁ Σαβέλιτις μὲ ὑπέδεχθη μὲ τὰς συνήθεις του νοθεσίας.

« Τί εὐχαρίστησι εὐρίσκεις, αὐθέντα, νὰ κτυπίσαι μὲ αὐτοὺς τοὺς μεθυσμένους ληστὰς; Ἐταιριάζει αὐτὸ εἰς ἓνα βογιάρον; Ἡ ὄραις εἶναι καὶ καλάς καὶ κακάς καὶ θὰ χάσῃς τὴν ζωὴν σου γιὰ τὸ τίποτε. Ἄν τούλαχιστον ἐπολέμεις μὲ τοὺς Τούρκους ἢ μὲ τοὺς Σουηδοὺς κάπως ὑπερέφετο! Ἀλλὰ εἶναι ἐντροπὴ καὶ νὰ τὸ λέγῃ κανεὶς μὲ ποιοὺς πολεμᾶς. »

Διέκοψα τὸν παραινετικὸν αὐτοῦ.

« Πόσα χρήματα ἔχω ὅλα ὅλα; »

— Ἐχεις ἀκόμη ἀκριτά, μοὶ ἀπεκρίθη μετὰ προδήλου εὐχαριστήσεως. Οἱ ἀχρεῖοι ὅσο καὶ ἂν ἐψάξῃς παντοῦ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ μοῦ τὰ εὐρουν. »

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ θυλακίου του μακρὸν πλεκτὸν βαλάντιον, πλήρες ἀργυρῶν νομισμάτων.

« Καλὰ, Σαβέλιτις, τῷ εἶπον· δὲς μοι τὰ ἡμίση ἀφ' ὅσα ἔχεις καὶ κράτησε τὰ ὑπόλοιπα διὰ τὸν ἑαυτὸν σου. Πηγαίνω εἰς τὸ φρούριον Βελογόρσκ. »

— Ὁ πατέρα μου Πιότρ Ἀνδρέιτις, εἶπεν ὁ καλὸς μου θεράπων, καὶ ἔτρεμαν ἡ φωνὴ του, δὲν φοβεῖσαι τὸν Θεόν; Νὰ ταξειδεύῃς, λέγει, τώρα ποῦ ὅλοι οἱ δρόμοι εἶναι πιασμένοι ἀπὸ τοὺς κλέπτας! Λυπήσου τούλαχιστον τοὺς γονεῖς σου, ἂν δὲν λυπῆσαι ἐμένα. Ποῦ θέλεις νὰ πᾶς; Διατί; Περίμενε ὀλίγο ἀκόμη. Τὰ στρατεύματα θὰ ἔλθουν καὶ θὰ πιάσουν ὅλους τοὺς ληστὰς. Τότε θὰ ἠμπόρεσῃς νὰ πηγαίνῃς ὅπου καὶ ἂν θελήσῃς. »

Ἄλλ' ἡ ἀπόφασίς μου ἦτο ἀκλόνητος.

« Δὲν εἶναι καιρὸς διὰ σκέψεις, εἶπον τῷ γέροντι, ὁφείλω νὰ ναχωρήσω, δὲν ἠμπορῶ νὰ μείνω. Μὴ θλίβῃσαι, Σαβέλιτις, ὁ Θεὸς εἶναι πολυέσπλαγγνος· ἴσως ἐπανιδωθῶμεν. Σοῦ συνιστῶ νὰ μὴ κρατίσαι καὶ δὲν ἐξοδεύῃς τὰ χρήματά μου, νὰ μὴ φιλαργυρεύῃσαι· ἀγόραζε ὅ τι σοῦ χρειάζεται καὶ ἂν ἀκόμη ἔχεις τριπλασίαν τιμὴν ἀπὸ τὴν συνήθη. Σοῦ χαρίζω αὐτὰ τὰ χρήματα ἂν δὲν ἐπιστρέψω ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν... »

— Καλὲ τί λέγεις, αὐθέντα; ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Σαβέλιτις· νὰ σ' ἀφήσω νὰ ὑπάγῃς μόνος! ἄλλὰ οὔτε εἰς τὸν νοῦν σου νὰ τὸ βάλῃς πῶς θάκοῦσω τὰς παρακλήσεις σου. Ἄν ἀπεράσαις νὰ φύγῃς, θὰ ἔλθω κ' ἐγὼ κοντά, καὶ περὶς ἀκόμη, ἀλλὰ δὲν θὰ σὲ ἀφήσω μόνον. Ἀκοῦς ἐκεῖ

νά μείνω μακρὰν σου, κλεισμένος μέσα εἰς τὸ φρούριον μήπως ἔχασα τὸν νοῦν μου διὰ τὴν κάμω αὐτό; Κάμε ὅ τι θέλεις, αὐθέντα, ἐγὼ δὲν σ' ἀφίνω.»

Ἐγίνωσκον καλῶς, ὅτι θάπτεβαινε ματαία πᾶσα μετὰ τοῦ Σαβέλιτις συζήτησις καὶ τῷ ἐπέτρεψα νὰ ἐτοιμασθῆ διὰ τὴν ἀναχώρησιν. Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν εἶχον ἤδη ἐπιβῆ τοῦ ἵππου μου καὶ ὁ Σαβέλιτις εἶχεν ἐπίσης ἱππεύσει ἰσχνόν τι καὶ χωλὸν παληάλογον, τὸ ὅποιον τοῦ ἔχαρισε εἰς τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, μὴ δυνάμενος πλέον νὰ τὸ θρέψῃ.

Ἐφθάσαμεν εἰς τὰς πύλας τῆς πόλεως, οἱ φρουροὶ μᾶς ἀφῆκαν νὰ διέλθωμεν καὶ ἐξήλθον μεν τέλος τοῦ Ὀρεμβούργου.

Ἐνύκτωνεν, ἡ δὲ ὁδὸς δι' ἧς ἔπρεπε νὰ διέλθω ἦγε διὰ τῆς κόμης Βέρδ, τοῦ ἐνδιαιτήματος τοῦ Πουγάτσεφ.

Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ εἶχεν ἐπισωρευθῆ τσαζύτη χιών, ὥστε τὴν ἀπέκρυπτεν ἐντελῶς· ἀλλ' ἐπὶ τῆς στέπης διεκρίνοντο ἴχνη ἵππων, ἀνανεούμενα καθ' ἐκάστην. Ἐπορευόμεν μετὰ τάχους· ὁ δὲ Σαβέλιτις δυσκολευόμενος νὰ μὲ παρακολουθῆ, μοὶ ἐφώναζεν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν:

«Μὴ τρέχεις τόσο γρήγορα, αὐθέντα· διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ! μὴ τρέχεις τόσο! Τὸ καταραμένο αὐτὸ ψοφίμι δὲν ἔμπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸν μακροπόδη διάβολό σου. Διατί βιάζεσαι τόσο πολύ; Μήπως ἠπγαίνουμεν σ' ἐκάνενα γάμο; Ἡ ἠπγαίνουμε νὰ βάλωμε τὸ κεφάλι μας ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν κόψη τοῦ σπαθιοῦ! Πιότρ Ἀνδρέιτις, πατέρα μου Πιότρ Ἀνδρέιτις! Θεέ μου καὶ Κύριε! αὐτὸ τὸ ἀρχοντόπουλο θὰ χαθῆ δωρεάν.»

Μετὰ μικρὸν εἶδομεν ἀπαυγάζοντα τὰ πυρὰ τοῦ Βέρδ. Ἐπλησιάζαμεν εἰς τὰς βαθείας χαράδρας, αἵτινες ἐχρησίμευον ὡς φυσικὰ ὄχυράματα τῆς κόμης ἐκείνης. Ὁ Σαβέλιτις, χωρὶς ἐν τασούτῳ νάπομένη εἰς τὸν δρόμον, δὲν ἔπαυε καὶ τὰς θρηνώδεις ἱκεσίας του. Ἠλπίζον νὰ διέλθω ἀκωλύτως πρὸ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, ὅτε αἰφνης παρετήρησα ἐν τῇ σκοτίᾳ πέντε χωρικούς ὀπλισμένους διὰ βόσπλων. Ἀπετέλον οὗτοι προφυλακὴν τοῦ στρατοπέδου τοῦ Πουγάτσεφ. Μοὶ ἐφώναξαν: «Τίς εἶ;» Μὴ γινώσκων ὅμως τὸ σύνθημα, ἠθέλησα νὰ διέλθω πρὸ αὐτῶν χωρὶς νάποκριθῶ· ἀλλὰ μὲ περιεκύκλωσαν παρακρῆμα, καὶ εἰς ἐξ αὐτῶν ἤρπασε τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου μου. Ἐσυρα τὴν σπάθην καὶ ἐκτύπησα κατακέφαλα τὸν χωρικόν, ἀλλ' ὁ σκουφός του τῷ ἔσωσε τὴν ζωὴν· ὅμως κλονηθεὶς ἀφῆκε τὸν χαλινόν· οἱ ἄλλοι φοβηθέντες παρεμέρισαν, ἐγὼ δὲ ἐπωφεληθεὶς τοῦ τρόμου των ἐκέντησα τὸν ἵππον μου δι' ἀμφοτέρων τῶν πτερνιστήρων καὶ ἀπῆλθον ἐκείθεν ὀλοταχῶς.

Τὸ σκότος τῆς νυκτός, ὅπερ βαθμηδὸν καθί-

στατο πυκνότερον, θὰ μ' ἔσωζεν ἴσως καὶ οὐδὲν θὰ εὕρισκον πλέον ἐμπόδιον, ὅτε στρέψας πρὸς τὰ ὀπίσω τὰ βλέμματά εἶδον, ὅτι δὲν μὲ ἠκολούθει πλέον ὁ Σαβέλιτις. Ὁ ταλαίπωρος γέρον, μὲ τὸν χωλαίνοντα ἵππον, δὲν ἠδυνήθη νάπαλλαγῆ τῶν ληστών. Τί ἔπρεπε νὰ κάμω; Ἄναμείνας αὐτὸν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς καὶ βεβαιωθεὶς πλέον, ὅτι τὸν συνέλαβον, ἔστρεψα τὸν ἵππον μου ἵνα δράμω πρὸς βοήθειάν του.

Πλησιάζας εἰς τὴν χαράδραν ἤκουσα μακρόθεν συγκεχυμένους φωνὰς, ἐν αἷς διεκρίνα καὶ τὴν φωνὴν τοῦ Σαβέλιτις. Ταχύνας τὸ βῆμα εὐρέθην ἐν μέσῳ τῶν χωρικῶν τῶν ἀποτελούντων τὴν προφυλακὴν, οἵτινες πρὸ ὀλίγων στιγμῶν μὲ εἶχον συλλάβῃ μετ' αὐτῶν εἶδον καὶ τὸν Σαβέλιτις, ὃν εἶχον καταβιάσῃ τοῦ ἵππου καὶ ἠτοιμάζοντο νὰ τὸν δέσωσι. Ἰδόντες με ἐνεπλήσθησαν χαρᾶς, ὤρμησαν κατ' ἐμοῦ δεινῶς κραυγάζοντες καὶ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ μὲ κατεβίβασαν τοῦ ἵππου. Εἰς τούτων, ὁ ἀρχηγός των, φαίνεται, μοὶ ἐδήλωσεν, ὅτι ἐσκόπουν νὰ μὲ φέρωσιν ἐνώπιον τοῦ τσάρου. «Καὶ ὁ πατέρας μας, προσέθηκε, θὰ διατάξῃ ἂν πρέπῃ νὰ σᾶς κρεμάσωμεν τώρα εὐθὺς ἢ ἂν πρέπῃ νὰ περιμείνωμεν νὰ ξημερώσῃ ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν. Δὲν ἀντέστην ποσῶς, τὸ δὲ παράδειγμα μου ἐμίμηθῃ καὶ ὁ Σαβέλιτις, οὗτω δὲ οἱ φρουροὶ ἀπήγαγον ἡμᾶς ἐν θριάμβῳ.»

Διασχίσαντες τὴν χαράδραν εἰσῆλθον εἰς τὴν κόμην. Πᾶσαι αἱ κατοικίαι τῶν χωρικῶν ἦσαν κατάφωτοι, πανταχόθεν δ' ἠκούοντο φωναὶ καὶ θόρυβος. Συνήτησα καθ' ὁδὸν πλῆθος ἀνδρῶν, ἀλλ' οὐδεὶς προσέσχεν εἰς ἡμᾶς, οὐδὲ ἀνεγνώρισεν ὅτι ἡμῶν ἀξιωματικὸς ἐξ Ὀρεμβούργου. Μᾶς ὠδήγησαν εἰς μίαν ἴσβαν κειμένην ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως δύο ὁδῶν. Παρὰ τὴν θύραν ἦσαν δύο βαρέλια οἴνου καὶ δύο πυροβόλα «Αὐτὸ εἶναι τὸ παλάτι, εἶπεν εἰς τῶν χωρικῶν, θὰ πᾶμε νὰ εἰποῦμε πῶς σᾶς ἐφέραμεν.» Καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἴσβαν· ἐκύτταξα τὸν Σαβέλιτις, εἶδον δ' ὅτι ὁ γηραιὸς θεράπων μου ἐποίει ἐπανειλημμένως τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ὑπετονθόρυζε προσευχάς. Περιεμένον ἐπὶ πολὺ, ὅτε τέλος ἐπιφανεὶς ὁ χωρικός μοὶ εἶπε: «Ἐλα, ὁ πατέρας μας διέταξε νὰ πᾶμε μέσα τὸν ἀξιωματικόν.»

Εἰσῆλθον εἰς τὴν ἴσβαν, ἡ εἰς τὸ παλάτιον ὡς τὸ ἐκάλει ὁ χωρικός. Ἐφωτίζετο δ' αὕτη διὰ δύο ἀλειμματοκηρίων, καὶ οἱ τοίχοι ἦσαν κεκαλυμμένοι διὰ χρυσογράφου. Πάντα δὲ τὰ λοιπὰ, τὰ ἐπιπλα ὅλα, τὰ καθίσματα, ἡ τράπεζα, ὁ πῆλινος νιπτῆρ, ὁ διὰ σχοινοῦ κρεμασμένος, τὸ χειρομάκτρον τὸ εἰς ἐν καρφίον ἐν τῷ τοίχῳ, ἡ ξυλίνη σάνις, ἡ παντοειδῆ ἐνέχουσα πῆλινὰ σκεύη, πάντα ταῦτα ἦσαν ἀπαραλλάκτα ὡς εἰς τὰς λοιπὰς ἴσβας. Ὁ Πουγάτσεφ ἐκάθητο ὑπὸ τὸ εἰκονοστάσιον, φορῶν κόκκινον

καφτάνιον καὶ ὑψηλὸν σκουφόν, τὴν δὲ χεῖρα στηρίζων ἐπὶ τῆς ὀσφύος. Περὶ αὐτὸν ἴσταντο πολλοὶ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ὀπλαρχηγῶν, προδήλως δὲ προσεπάθον καὶ ἄκοντες νὰ δεικνύωσι ταπεινὴν ὑποταγὴν καὶ σεβασμὸν πρὸς αὐτόν. Ἦτο καταφανές, ὅτι ἡ ἀγγελία περὶ ἐλεύσεως ἀξιωματικοῦ ἐξ Ὀρεμβούργου ἐκίνησεν εἰς ἄκρον τὴν περιεργίαν τῶν ἀνταρτῶν, καὶ ὅτι ἦσαν διατεθειμένοι νὰ μὲ ὑποδεχθῶσι μετὰ μεγάλῃς πομπῆς. Ὁ Πουγάτσεφ μὲ ἀνεγνώρισεν ἐκ πρώτης ὄψεως. Ἀμέσως δὲ τὸ πρόσωπόν του μετέβαλεν ἐκφρασίαν καὶ ἡ προσπεποιημένη σοβαρότης ἐξέλιπε.

«Ἄ! ἡ εὐγενία σου εἶσαι! μοὶ εἶπε ζωηρῶς. Τί κάμνεις; Πῶς ἦταν καὶ τοῦτο καὶ σ' ἔστειλεν ὁ Θεὸς κατὰ δῶ;»

Ἀπεκρίθη ὅτι ἐταξείδευα δι' ἰδιαιτέρας μου ὑποθέσεις καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ μὲ συνέλαβον.

«Καὶ δι' ὁποίας ὑποθέσεις;» ἠρώτησε. Δὲν ἤξευρον τί νάποκριθῶ. Ὁ Πουγάτσεφ ὑπολαβὼν, ὅτι δὲν ἠθελον νὰ ἐξηγηθῶ ἐνώπιον μαρτύρων, ἔνευσε τοῖς συντρόφοις αὐτοῦ νάπέλθωσι. Πάντες ὑπήκουσαν ἐκτός δύο οἵτινες δὲν ἐσάλευσαν ἐκ τῆς θέσεώς των. «Ὀμίλει ἐλευθέρως ἐνώπιον αὐτῶν, εἶπεν ὁ Πουγάτσεφ μὴ τοὺς κρύβῃς τίποτε.»

Ἐκύτταξα ὑπόδρα τοὺς δύο ἐμπίστους τοῦ σφετεριστοῦ. Ὁ εἰς τούτων, γερόντιον ἰσχνόν καὶ κυφόν, μὲ ἀραιὸν ψαρὸν γένειον, μόνον ἀξιοπαρατήρητον εἶχεν ἐπάνω του πλατεῖαν κυανὴν ταινίαν, χιὰς ἐπιτεθειμένην ἐπὶ τοῦ ἐκ χονδρῶ φαιοῦ ἐριούχου καφτανίου του. Ἄλλ' οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὸν σύντροφόν του. Ἦτο δ' οὗτος ἀνὴρ ὑψηλόσωμος, εὐρύνωτος, ὡσεὶ πέντε καὶ τεσσαρακοντούτης. Πυκνὸν πυρρὸν γένειον, ὀφθαλμοὶ φαιοὶ καὶ ὀξύτατοι, ῥίς ἀνευ βρωθῶν καὶ στίγματα πεπυρακτωμένου σιδήρου ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ ἐπὶ τῶν παρεῖων του, παρεῖχον εἰς τὸ εὐρὺ καὶ ὑπὸ τῆς εὐλογίας ἡυλακωμένον πρόσωπόν του ἐκφρασίαν ἀήθη καὶ ἀπερίγραπτον. Ἐφόρει δὲ ἐρυθρὸν ὑποκάμισον, κιργησίαν ἐσθῆτα καὶ πλατεῖα κοζακικὰ βράκη· ὁ πρῶτος, καθὼς ἀργότερα ἔμαθον, ἦν ὁ λιποτάκτης δεκανεὺς Βελοβοροδόφ, ὁ δ' ἕτερος, ὁ Ἀθανάσιος Σοκολόφ, ἐπονομαζόμενος Χλοπούσας¹ ἦτο ἐγκληματίας καταδικασθεὶς εἰς ἐξορίαν ἐν τοῖς μεταλλείοις τῆς Σιβηρίας, ὅπουθεν εἶχε δραπετεύσει τρίς. Καίτοι καθ' ὀλοκληρίαν κατειχόμεν ὑπὸ ἄλλων, παντελῶς διαφόρων αἰσθημάτων, ὅμως οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι εἰς ὧν τὰς χεῖρας ἐνέπεσα τασούτων ἀπροόπτως, μοὶ ἐνεποίησαν βαθυτάτην αἰσθησιν. Ἄλλ' ὁ Πουγάτσεφ διὰ τῶν ἐρωτήσεών του συνετέλεσε

1. Ὄνομα διασημοῦ κακούργου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅστις ἠγωνίσθη ἐπὶ μακρὸν κατὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ.

νά συνέλθω τάχιστα εἰς ἐμαυτόν· «ὀμίλει, τίνας ἔνεκα ἐξήλθες τοῦ Ὀρεμβούργου.»

Μοὶ ἐπῆλθε τότε ἰδέα παραδόξος. Ἐσκέφθην, ὅτι ἡ θεία Πρόνοια, ἀγαγοῦσά με τὸ δεῦτερον ἤδη ἐνώπιον τοῦ Πουγάτσεφ, μοὶ παρεῖχεν οὕτω τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκτελέσω τὸ σχέδιόν μου. Ἀπεφάσισα νὰ ἐπωφεληθῶ τῆς εὐκαιρίας ταύτης καὶ χωρὶς νὰ σκεφθῶ ἐπὶ πολὺ περὶ τοῦ πρακτέου, ἀπεκρίθη τῷ Πουγάτσεφ.

«Μετέβαινον εἰς τὸ φρούριον Βελογόρσκ, ἵνα λυτρώσω μίαν καταδυναστευμένην ὄρφανήν.»

Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Πουγάτσεφ ἀπήστραψαν.

«Ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μου ἐτόλμησέ ποτε νὰ προσβάλῃ ὄρφανήν; ἀνέκραξε. Καὶ ἂν ἀκόμη εἶχε μέτωπον πεντάπηχυ, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ τὴν δικαίαν ὀργὴν μου! Λέγε ποῖος εἶναι ὁ ἔνοχος;»

— Ὁ Σβαμπρίνης, ἀπεκρίθη κρατεὶ αἰχμάλωτον τὴν κύρην ἐκείνην τὴν ὅποιαν εἶδες εἰς τῆς παπαδιᾶς καὶ θέλει νὰ τὴν βιάσῃ νὰ γίνῃ σύζυγός του.

— Θὰ δώσω ἐν μᾶθημα εἰς αὐτὸν τὸν Σβαμπρίνην, ἀνέκραξεν ὁ Πουγάτσεφ ἀγρίως. Θὰ μᾶθη τί θὰ εἶπῃ νὰ κάμῃ ὅ τι τοῦ καταβῆ εἰς τὴν κεφαλήν καὶ νὰ καταδυναστεύῃ τὸν λαόν μου. Θὰ εἰπῶ νὰ τὸν κρεμάσουν.

— Διατάξέ με νὰ εἰπῶ ἕνα λόγον, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Χλοπούσας διὰ βραχνῶδους φωνῆς. Παραπολὺ ἐβιάσθη εἰς δώσῃ εἰς τὸν Σβαμπρίνην τὴν διοίκησιν τοῦ φρουρίου καὶ τώρα πάλιν παραπολὺ βιάζεσαι νὰ τὸν κρεμάσῃς. Ὑβρισες μίαν φορὰν τοὺς Κοζάκουσ διότι διώρισες ἀρχηγόν τους εὐγενῆ· μὴ θελήσῃς ὅμως καὶ τώρα νὰ ὑβρίσῃς τοὺς εὐγενεῖς θανατῶνων αὐτοὺς μὲ πρώτην κατηγορίαν.

— Δὲν πρέπει οὔτε χάριτας ἀφθόνους νὰ σκορπίζῃς εἰς αὐτούς, οὔτε νὰ τοὺς λυπησῃς, εἶπε τὸ γερόντιον μὲ τὴν κυανὴν ταινίαν· κακὸν δὲν εἶναι νὰ κρεμασθῆ ὁ Σβαμπρίνης· ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο καὶ ἀσχημὸν νάνακριθῆ καλὰ καὶ ὁ κύριος ἀξιωματικὸς ἀπὸ δῶ. Διατί κατεδέχθη νὰ μᾶς ἐπισκεφθῆ; Ἄν δὲν σὲ ἀναγνωρίζῃ ὡς τσάρον, πῶς ἔρχεται νὰ σοῦ ζητήσῃ δικαιοσύνην; καὶ ἂν σὲ ἀναγνωρίζῃ, διατί ἔως τώρα ἔμεινεν εἰς τὸ Ὀρεμβούργον, μαζὶ μὲ τοὺς ἐχθρούς σου; Δὲν εἶναι καλλίτερα νὰ διατάξῃς νὰ τὸν πᾶν εἰς τὴν ἀνάκρισιν καὶ νάναψουν ὀλίγη φωτιὰ;¹ Μοῦ φαίνεται πῶς ἡ εὐγενία του εἶναι σταλμένος ἀπὸ τοὺς στρατηγούς τοῦ Ὀρεμβούργου.»

Οἱ συλλογισμοὶ τοῦ ἀλιτηρίου ἐκείνου καὶ εἰς ἐμὲ αὐτὸν ἐφάνησαν ἀκαταμάχητοι. Ἀκούσιον ῥίγος μὲ κατέλαβεν ἀναλογισθέντα εἰς τίνας χεῖρας εἶχον ἐμπέσει. Ὁ Πουγάτσεφ παρετήρησε τὴν ταραχὴν μου.

«Ἄ! αἰ! ἀρχοντά μου, εἶπε καμμύων τοὺς

1. Διὰ τὴν βίασαν.

ὀφθαλμούς· μοῦ φαίνεται πῶς ὁ στρατάρχης μου σωστά ὀμιλεῖ. Τί στοχάζεσαι;»

Ὁ σαρκασμὸς τοῦ Πουγάτσεφ μ' ἔκαμε νάνακτῆσω τὴν εὐτολίμιαν μου. Τῷ ἀπεκρίθην ἀταράχως ὅτι ἤμην εἰς τὴν ἐξουσίαν του καὶ ὅτι ἠδύνατο νὰ μὲ κάμῃ ὅτι ἤθελε.

«Καλὰ, εἶπεν ὁ Πουγάτσεφ· τώρα νὰ μᾶς εἰπῆς εἰς ποῖαν κατάστασιν εὐρίσκειται ἡ πόλις σου.»

— Χάρις τῷ Θεῷ, ἀπεκρίθην, ὅλα εἶναι εἰς καλὴν κατάστασιν.

— Εἰς καλὴν κατάστασιν, ἐπανέλαθεν ὁ Πουγάτσεφ, καὶ ὁ κόσμος ἀποθνήσκει ἀπὸ τὴν πείναν.»

Ὁ ἀντάρτης ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν· ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὸ καθήκον, ὅπερ μοὶ ἐπέβαλλεν ὁ ὄρκος μου, τὸν διεβεβαίωσα, ὅτι ταῦτα ἦσαν ψευδεῖς διαδόσεις καὶ ὅτι τὸ φρούριον Ὁρεμβούργου εἶχεν ἐπαρκῆ ἐφόδια.

«Βλέπεις, ἀνέκραξε τὸ γερόντιον, ὅτι σὲ ἀπατᾷ ἀναιδέστατα. Ὅλοι οἱ φυγάδες ὁμοφώνως μᾶς βεβαιώνουσιν, ὅτι ἡ πείνα καὶ ἡ ἀσθένεια θερίζουν τὸ Ὁρεμβούργον, ὅτι τρώγουν τὰ ψοφίμια, καὶ μάλιστα τὰ θεωροῦν ὡς φαγητὸν τῆς πολυτελείας. Καὶ ἡ εὐγενία του μᾶς βεβαιώνει, ὅτι ὅλα τὰ ἔχουν ἀφθονα. Ἄν θέλῃς νὰ κρεμάσῃς τὸν Σθαμπρίνην, κρέμασε 'ς τὴν ἰδίαν κρεμάλα καὶ αὐτὸ τὸ παλληκάρι, διὰ νὰ μὴ ἔχη κανεὶς νὰ κάμῃ παράπονον.»

Οἱ λόγοι τοῦ κατηραμένου γέροντος ἐφαίνετο, ὅτι ἐκλόνησαν τὸν Πουγάτσεφ. Εὐτυχῶς ὁ Χλοπούσας παρεμβὰς ἀντέλεξεν εἰς τὸν σύντροφόν του.

«Σιώπα, Νκούμιτε, τῷ εἶπεν, ἄλλο δὲν ἔχεις 'ς τὸν νοῦν σου παρὰ κρεμάλαις καὶ σκοτωμούς. Σοῦ ταιριάζει νὰ κάνῃς τὸν ἀνδρειωμένον. Ὅποιος σὲ ἰδῇ δὲν καταλαβαίνει ποῦ νὰ εὐρίσκειται ἡ ψυχὴ σου. Ἐχεις τὸ ἓνα πόδι εἰς τὸν τάφον καὶ θέλεις νὰ θανατώνῃς τοὺς ἄλλους. Μὴ γὰρ δὲν ἔχεις ἀρκετὸν αἷμα βάρους εἰς τὴν συνειδήσιν σου;

— Ἐλα δὲ καὶ σὺ, ἅγιε πατέρα! ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Βελοβοροδώφ· ποῦ σοῦ ἦρθε τὴν εὐσπλαγγνίαν;

— Δὲν λέγω ὄχι, βέβαια, ἀπεκρίθη ὁ Χλοπούσας, καὶ ἐγὼ εἶμαι ἀμαρτωλός, καὶ αὐτὸ τὸ χέρι... (ἔκλεισε τὸν ὀστεῶδη γρόνθον του καὶ ἀνασύρας τὴν χειρίδα ἔδειξε τὸν λάσιον βραχιόνά του), καὶ αὐτὸ τὸ χέρι εἶναι βαμμένον εἰς αἷμα χριστιανικόν. Ἀλλὰ ἐσκύτωσα τὸν ἐχθρόν μου, καὶ ὄχι ἄνθρωπον, ὅπου ἐφιλοξενούσα, εἰς τὸν δημόσιον δρόμον καὶ εἰς τὸ σκοτεινὸν δάσος, καὶ ὄχι εἰς τὸ σπιτί μέσα, ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὴν θερμάστρα, μετὰ τὸν πέλεκυν καὶ τὸ ρόπαλον καὶ ὄχι μετὰ κακολογίας ὡς γρηῃ γυναικᾶ.»

Ὁ γέρον ἀπέστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ ὑπετενθόρυσεν: «Κοφιοῦτη!

— Τί μουρμουρίζεις αὐτοῦ, γερόστριγγλα; ἀνεφώνησεν ὁ Χλοπούσας· θὰ σοῦ δώσω ἐγὼ μία κομμένη μύτη· περιμένε λιγάκι θὰ ἔλθῃ καὶ σένα ἡ σειρά σου. Ἐλπίζω εἰς τὸν Θεὸν πῶς θὰ μυρισθῆς μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν μύτη σου τὸ σαμπιδί, καὶ ὡς τόσο πρόσεχε μὴ σοῦ 'ξεριζώσω ἐγὼ τρίχα τρίχα τὰ γένηια σου.

— Κύριοι στρατηγοί, εἶπεν ὁ ὁ Πουγάτσεφ μετ' ἐπισημότητος, παύσατε τὰς ἐριδας. Δὲν θὰ ἦτο μεγάλη δυστυχία ἂν ὅλα τὰ ψωρόσφυλα τοῦ Ὁρεμβούργου ἐσπαρτάριζαν εἰς τὴν ἰδίαν κρεμάλαν· ἀλλὰ θὰ ἦτο μεγάλη δυστυχία ἂν τὰ καλὰ μᾶς σκυλιὰ ἐτρώγοντο μεταξύ των.»

Ὁ Χλοπούσας καὶ ὁ Βελοβοροδώφ δὲν εἶπον λέξιν, ἐκύτταζαν μόνον ἀλλήλους βλοσυρῶς. Κατενόησα ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον νὰ μεταβάλω τὸ θέμα τῆς ὀμιλίας, ἥτις ἠδύνατο νὰ καταλήξῃ λίαν δυσαρέστως πρὸς ἐμέ. Στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν Πουγάτσεφ, τῷ εἶπον μειδιῶν: «Ἄ! ἔλησμόνησα νὰ σὲ εὐχαριστήσω διὰ τὸ ἄλογόν σου καὶ διὰ τὸ τουλούπι σου. Ἄν δὲν ἦσο σὺ δὲν θὰ ἔφθανα εἰς τὴν πόλιν, διότι θὰ ἐτελειώνα ἀπὸ τὸ κρῦο εἰς τὸν δρόμον.»

Ὁ δόλος μου ἐπέτυχεν. Ὁ Πουγάτσεφ ἐφαιδρύνθη· «ἓνα μόνον καλὸ ἔχει τὸ χρέος τὴν ἀποπληρωμὴν του, μοὶ εἶπε καμμύων ὡς συνήθως τὸν ὀφθαλμόν. Διηγῆσαι μοὶ τώρα τὴν ἱστορίαν· τί ἔχεις μ' αὐτὴν τὴν κόρην, τὴν ὁποίαν κατατρέχει ὁ Σθαμπρίνης; θὰ σοῦ ἔχη ἀγκυστρώση τὴν καρδοῦλά σου, αἰ;

— Εἶναι ἡ ἀρραβωνιστικὴ μου, ἀπεκρίθην τῷ Πουγάτσεφ, παρατηρήσας ὅτι διετιθετο εὐνοικῶς πρὸς με καὶ κατανοήσας ὅτι οὐδένα διέτρεχον κίνδυνον, ἂν τῷ ἀπεκάλυπτον τὴν ἀλήθειαν.

— Ἡ ἀρραβωνιστικὴ σου! ἀνέκραξεν ὁ Πουγάτσεφ· διατί νὰ μὴ μοῦ τὸ εἶπῃς ἀπὸ προηγήτερα; θὰ σὲ στεφανώσωμεν καὶ θὰ ξεφαντώσωμεν καὶ ἡμεῖς 'ς τοὺς γάμους σου.»

Εἶτα στραφεὶς πρὸς τὸν Βελοβοροδώφ: «Ἄκουσον, στρατάρχα, τῷ εἶπεν· εἴμεθα παλαιοὶ φίλοι, ἡ εὐγενία του καὶ ἐγὼ ἄς καθήσωμεν 'ς τὸ τραπέζι. Αὔριον θὰ ἴδωμεν τί πρέπει νὰ τὸν κάμωμεν· ἡ αὐγὴ 'ξεύρει περισσότερα ἀπὸ τὴν νύκτα.»

Θὰ ἠρνούμην ἐξ ὅλης καρδίας τὴν ἀπονεμηθεῖσάν μοι τιμὴν, ἀλλὰ δὲν ἠδύναμην νὰ πράξω ἄλλῶς. Δύο νεάνιδες κοζάικαι, κόραι τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς Ἰσθας, ἐπέστρωσαν τὴν τραπέζαν διὰ λευκοῦ τραπεζομανθῆλου, ἐκόμισαν ἄρτον, ῥόφημα ἰχθύων καὶ λαγῆνους οἴνου καὶ ζύθου. Οὕτω παρεκάθησα τὸ δεῦτερον ἡδὴ εἰς τὴν τραπέζαν τοῦ Πουγάτσεφ καὶ τῶν φοβερῶν ὀπαδῶν του.

Ἡ κραιπάλη, ἥς παριστάμην ἀκούσιος μάρτυς, διήρκεσε μέχρι βαθείας νυκτός. Τέλος ἡ μέθη κατέβαλε τοὺς συνδικτυμόνας. Ὁ Που-

γάτσεφ ἀπεκοιμήθη ἐν τῇ θέσει του καὶ οἱ σύντροφοί του ἐγεροβήντες μοὶ ἐνευσαν νὰ τὸν ἀφήσω. Ἐξῆλλον μετ' αὐτῶν καὶ τῇ διαταγῇ τοῦ Χλοπούσας ὁ φρουρὸς μὲ ὠδήγησεν εἰς τὸ κρατητήριον, ὅπου εὔρον τὸν Σαβέλιτς, καὶ μετ' ἄφησαν μόνον μετ' αὐτοῦ, ἀφ' οὗ μᾶς ἐκλείδωσαν. Ὁ θεράπων μου τοσοῦτον ἦτο ἐκπεπληγμένος ἐξ ὅσων ἔβλεπε καὶ ἐξ ὅσων συνέβαινον περὶ αὐτόν, ὥστε οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην μοὶ ἀπηύθυνεν ἐρώτησιν. Κατεκλίθη ἐν τῷ σκότει καὶ τὸν ἤκουον ἐπὶ πολὺ στένοντα καὶ ὀδυρόμενον. Τέλος ἤρχισε τὸ ῥογγαλητόν, ἐγὼ δὲ ὑπὸ μυριῶν διαλογισμῶν περισπώμενος οὐδὲ πρὸς στιγμὴν ἐδυνήθην νὰ κλείσω τὰ βλέφαρα καθ' ὅλην τὴν νύκτα.

Τῇ πρωΐᾳ τῆς ἐπαύριον ἦλθον καὶ μ' ἐκάλεσαν ἐκ μέρους τοῦ Πουγάτσεφ. Μετέβην παρ' αὐτῷ. Πρὸ τῆς θύρας του εἶδον κιβίτκαρ, εἰς ἣν ἦσαν ἐξευγμένοι τρεῖς ταταρικοὶ ἵπποι. Ἐν τῇ ὀδῷ ἦτο συνηγμένον μέγα πλῆθος. Ὁ Πουγάτσεφ, ὃν συνήτησα ἐν τῷ προθαλάμῳ, ἐφέρει ὀδοιπορικὸν ἔνδυμα, κίρηνσιαν μηλωτὴν καὶ σκούφον. Οἱ τῆς προτεραίας συνδικτυμόνες περιεκύκλουν αὐτόν μετ' ἐνδειξέων ταπεινοτάτης ὑποταγῆς, αἵτινες οὐδαμῶς συνεδιβάζοντο πρὸς ὅσα εἶδον τὴν προλαβοῦσαν ἐσπέραν. Ὁ Πουγάτσεφ μὲ ἐκαλημέρισε φαιδρῶς καὶ μετὰ διέταξε νὰ καθήσω παρὰ τὸ πλευρὸν του ἐν τῇ κιβίτκα.

Ἐπέβημεν λοιπὸν τῆς ἀμαξίας.

«Εἰς τὸ φρούριον Βελογόρσκ», εἶπεν ὁ Πουγάτσεφ τῷ ῥωμαλέῳ τατάρῳ ἠνιόχῳ, ὅστις ὄρθιος διηύθυνε τοὺς ἵππους.

Ἡ καρδία μου ἐπάλλετο σφοδρῶς. Οἱ ἵπποι ἐξώρμησαν, οἱ κωδωνισκοὶ ἤχησαν, καὶ ἡ κιβίτκα ὠλισθήσεν μετὰ ταχύτητα ἀνέμου ἐπὶ τῆς χιόνος.

«Σταθῆτε! σταθῆτε!» ἠκούσθη φωνή, ἣν πολὺ καλὰ ἐγνώριζα καὶ εἶδον τὸν Σαβέλιτς τρέχοντα πρὸς συνάντησίν μας. Ὁ Πουγάτσεφ διέταξε τὸν ἠνιόχον νὰ σταθῇ.

«Ὁ πατέρα μου Πιότρ Ἀνδρέιτς, ἐκραύγασεν ὁ θεράπων μου, μὴ μ' ἀφίνης τώρα 'ς τὰ γηρατεῖά μου μόνον με αὐτοὺς τοὺς κακ...»

— Ἄ γερόστριγγλα, εἶπεν ὁ Πουγάτσεφ, ὁ Θεὸς πάλιν μᾶς ἀντάμωσεν. Ἐλα, καθῆσε ἐμπροστὰ μᾶς μετὰ τὸν ἀμαξᾶ.

— Εὐχαριστῶ, τσάρε, εὐχαριστῶ, πατέρα μου· γκαρδικῶς, ἀπεκρίθη ὁ Σαβέλιτς καθήμενος· ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ νὰ ζήσῃς ἑκατὸ χρόνια, γιὰτὶ ἐβοήθησες ἓνα δυστυχισμένον γέρον! Ὁ προσεῦχόμενος ὅλην τὴν ζωὴν μου διὰ σένα καὶ δὲν θὰ κάμω ποτὲ πλέον λόγον διὰ τὸ τουλούπι ἐκεῖνο ἀπὸ λαγοτόμαρο.»

Αὐτὸ τὸ τουλούπι ἀπὸ λαγοτόμαρο ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξοργίσῃ ἐπὶ τέλους σπουδαίως τὸν Πουγάτσεφ. Ἀλλ' ὁ ἀντάρτης δὲν ἤκουσεν, ἡ

προσεποιήθη ὅτι δὲν ἤκουσε τὴν ἀτοπον ταύτην ὑπόμνησιν. Οἱ ἵπποι ἐξεκίνησαν καλπάζοντες. Οἱ ἄνθρωποι ἴσταντο ἐν τῇ ὀδῷ καὶ πάντες μᾶς ἐχαιρέτιζον ταπεινῶς ὑποκλιόμενοι. Ὁ Πουγάτσεφ ἀντεχαιρέτιζε κλίνων τὴν κεφαλὴν δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ. Μετ' ὀλίγας στιγμᾶς ἐξήλθομεν τῆς κόμης καὶ ἐξηκολουθήσαμεν τὴν πορείαν μας διὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ.

Εὐνόητὰ εἶσι τὰ αἰσθήματα, ὅφ' ὧν κατειχόμεν τότε. Μετ' ὀλίγας ὥρας ἐμελλον νὰ ἐπανιδῶ ἐκείνην, ἣν ἐνόμιζον ὅτι εἶχον ἀπολέσῃ διὰ παντός. Ἐφραταζόμεν τὴν στιγμὴν τῆς ἐνώσεώς μας, ἀλλ' ἐπίσης ἐσυλλογιζόμεν τὸν ἄνδρα, εἰς οὗ τὰς χεῖρας ἦτο ἐναποθεθεμένη ἡ τύχη μου, καὶ ὃν παραδόξως σειρὰ περιστάσεων συνέδεε πρὸς με διὰ δεσμῶν μυστηριωδῶν. Ἀνεμιμνησκόμεν τὴν ὀμότητα καὶ τὰς αἰμοχαρεῖς συνθηλαίας τοῦ παρουσιαζομένου νῦν ὡς προστάτου τῆς φίλης μου. Ὁ Πουγάτσεφ ἠγνώσει, ὅτι ἦτο κόρη τοῦ λοχαγοῦ Μιρονώφ. Ὁ Σθαμπρίνης ἐξαναγκάζομενος ἦτο ἱκανὸς νὰ τῷ ἀποκαλύψῃ τὰ πάντα, ὁ δὲ Πουγάτσεφ θὰ ἐμάνθανε τὴν ἀλήθειαν παρ' ἄλλων. Τότε τί ἐμελλε νὰ γίνῃ ἡ Μαρία; Τοῦτο ἀναλογισθεὶς ἐφοκίασα, αἰ δὲ τρίχες τῆς κεφαλῆς μου ἀνωρθώθησαν.

Αἴφνης ὁ Πουγάτσεφ διέκοψεν ἀποτόμως τοὺς διαλογισμούς μου: «Τί καταδέχεται ἡ εὐγενία σου, νὰ συλλογιζῆται; εἶπε.

— Πῶς θέλεις νὰ μὴ εἶμαι συλλογισμένος; ἀπεκρίθην· εἶμαι ἀξιωματικὸς καὶ εὐπατρίδης. Χθὲς ἀκόμη σὲ ἐπολεμοῦσα καὶ τώρα ταξειδεύω μετὰ σοῦ, μετὰ τὴν αὐτὴν ἀμαξάν καὶ ὅλη ἡ εὐτυχία τῆς ζωῆς μου ἐξαρτᾶται ἀπὸ σέ.

— Καὶ τί! εἶπεν ὁ Πουγάτσεφ, φοβεῖσαι;

Ἀπεκρίθην ὅτι ἀφ' οὗ μοὶ ἐχάρισε τὴν ζωὴν ἠλπίζον ὅτι θὰ ἔχω οὐ μόνον τὴν εὐνοίαν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τὴν συνδρομὴν του.

«Καὶ ἔχεις δίκαιον, μάρτυς μου ὁ Θεός, ἔχεις δίκαιον, εἶπεν ὁ ἀντάρτης· εἶδες πῶς τὰ παλληκάρια μου σὲ ἐστραβοκύτταζαν· καὶ σήμερον ἀκόμη τὸ γεροντάκι ἐζήτει νὰ μοῦ ἀποδείξῃ μετὰ κάθε τρόπον, ὅτι εἶσαι κατάσκοπος, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ σὲ βασανίσωμεν, καὶ ὕστερον νὰ σὲ κρεμάσωμεν. Ἀλλὰ δὲν συγκατετέθη, προσέθηκε, ταπεινώσας τὴν φωνὴν, ὅπως μὴ τὸν ἀκούσουν ὁ Σαβέλιτς καὶ ὁ Τάταρος, διότι ἐνθυμήθη τὸ ποτήρι τὸ κρασί ποῦ μ' ἐκέρσασες καὶ τὸ τουλούπι σου. Βλέπεις πολὺ καλὰ πῶς δὲν εἶμαι αἰμοδόρος, ὅπως λέγουν οἱ ἰδικοί σου.»

Ἀναμνησθεὶς τὴν κατάληψιν τοῦ φρουρίου Βελογόρσκ δὲν ἔκρινα νὰ τῷ ἀντείπω, καὶ οὐδὲ λέξιν ἀπεκρίθην.

«Τί λέγουν περὶ ἐμοῦ εἰς τὸ Ὁρεμβούργον; ἠρώτησεν ὁ Πουγάτσεφ μετὰ βραχεῖαν σιγῆν.

— Νά, λέγουν πῶς δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ τὰ

Ἐγὼ λουὸν πέρα μαζί σου. Καί νά εἰπωμεν τήν ἀλήθειαν μάς ἔφερες εἰς πολλήν στενωχωρίαν.»

Ἐν τῇ φυσιογνωμίᾳ τοῦ ἀντάρτου ἀπετυπώθη ἔκφρασις ἐνδομύχου εὐχαριστήσεως, κολακευθείσης τῆς φιλαυτίας του.

«Ναί, μοί εἶπε, θριαμβευτικῶς, εἶμαι μέγας πολεμιστής. Ἐμαθάν εἰς τὸ Ὀρμεβούργον τήν μάχην τοῦ Ἰουζιέφ¹; Σαράντα στρατηγοὶ ἐσκοτώθησαν, τέσσαρες στρατοὶ ἠχμαλωτίσθησαν. Στοχάζεσαι πῶς ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας εἶναι καλλίτερος ἀπὸ ἐμέ;»

Οἱ κομπασμοὶ τοῦ ληστοῦ μοί ἐφάνησαν ἀρκούντως ἀστεῖοι. «Καί τί στοχάζεσαι τοῦ λόγου σου; τῷ εἶπον ἤμπορεῖς νά νικήσης τὸν Φρειδερίκον;

— Τὸν Φέδερ Φεδέροβιτς;² καὶ πῶς ὄχι; Ἄφ' οὐ νικῶ τοὺς στρατηγοὺς σες, οἱ ὅποιοι πολλάκις τὸν ἐνίκησαν. Ἐως τώρα πάντοτε ἐθριαμβεύσα. Περίμενε, περίμενε, θά ἰδῆς καὶ ἄλλα, ὅταν θά ἐκστρατεύσω κατὰ τῆς Μόσχας.

Καὶ σκοπεύεις νά ἐκστρατεύσης κατὰ τῆς Μόσχας;»

Ὁ ἀντάρτης ἐσυλλογίσθη ὀλίγον· εἶτα εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ: «Κύριος οἶδε. . . ὁ δρόμος μου εἶναι στενός. . . ἔχω ὀλίγην θέλησιν. . . τὰ παλληκάρια μου δὲν μὲ ὑπακούουν. . . μόνον λάφυρα θέλουν. . . πρέπει νά προσέχω. . . εἰς πρώτην ἀποτυχίαν θά ζητήσουν νά σώσουν τὸν ἐξυτόν τους μὲ τήν κεφαλήν μου.

— Αἶ τότε! εἶπον τῷ Πουγάτσεφ, δὲν θά ἦτο προτιμότερον νά τοὺς ἀφίσης σὺ ὁ ἴδιος ἐν ὄσῳ ἀκόμη εἶναι καιρός; καὶ νά προσπέσης εἰς τὸ ἔλεος τῆς αὐτοκρατείας;»

Ὁ Πουγάτσεφ ἐμειδίασε πικρῶς. «Ὅχι, εἶπεν, ὁ καιρός τῆς μεταμελείας παρήλθε, δὲν θά μοῦ δώσουν χάριν· θά ἐξακολουθήσω καθὼς ἤρχισα. Τίς οἶδεν; . . . Ἴσως! . . . Ἄφ' οὐ καὶ ὁ Γρίσκα Ὀτρέπιεφ ἔγεινε τσάρος εἰς τὴν Μόσχαν.

— Ἀλλὰ εἰξεύρεις πῶς ἐτελείωσε; Τὸν ἔρριψαν ἀπὸ τὸ παράθυρον, τὸν ἔσφαξαν, τὸν ἔκαυσαν, ἐγένεσαν ἐν κανόνιον μὲ τήν στάκτην του καὶ τήν δισκορπίσαν εἰς τὸν ἄνεμον.»

Ὁ Τάταρος ἤρχισε νά ἄδη θλιβερὸν ἄσμα· ὁ Σαβέλιτς ἀποκοιμηθεὶς ἐταλαντεύετο ἐνθεν κακεῖσε. Ἡ κιβίτκα ἠμῶν ὄλισθανε ταχέως ἐπὶ τῆς χειμερινῆς ὁδοῦ. . . Αἴφνης ἐπὶ τῆς ἀποκρήμνου ὄχθης τοῦ Ἰαίχ εἶδον χωρίδιον γνωστότατον καὶ προσφιλέστατον, μὲ τὰ προχώματα καὶ τὸ κωδωνοστάσιόν του. Μετὰ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας εἰσῆλθον εἰς τὸ φρούριον Βελογόρσκ.

1. Ἀψιμαχία ἀσημαντος, ἧς ἡ ἔκδοσις ἀπέβη ὑπὲρ τοῦ Πουγάτσεφ.

2. Ὅπως ἐκάλεον Φρειδερίκον τὸν Μέγαν οἱ ῥωσοὶ στρατιώται.

[Ἐπεται συνέχεια].

ΣΑΙΚΣΠΕΙΡΟΥ ΤΡΑΓΩΔΙΑΙ

Μεταφρασθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Δημ. Βικέλα.

Πραγματευόμενος ἐσχάτως περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Κόντου, ἐσημείωσα τὴν κρίσιν ἣν διέρχεται τῇ στιγμῇ ταύτῃ ἡ ὀμιλουμένη καὶ γραφομένη ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὴν πάλιν εἰς ἣν δίδει ἀφορμὴν. Οἱ ἰκανότεροι λαμβάνουσι μέρος εἰς ταύτην, ἀλλὰ δὲν δύνανται νά συμφωνήσωσι. Ἡ προκειμένη νά εἰσαχθῆ εἰς τὴν γλῶσσαν μεταφράσεως διευθύνεται κατ' ἀντιθέτους διευθύνσεις. Οἱ μὲν θέλουσι νά ἐπαναγάγῃσι τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν κλασικὴν ἐποχὴν καὶ νά μετασκευάσωσιν αὐτὴν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἀττικῆς διαλέκτου. Οἱ δὲ, λογικώτεροι καθ' ἡμᾶς, ἐπιθυμοῦσι νά διατηρήσωσι τὰς νεωτέρας κατακτήσεις καὶ νά γράψωσι τὴν γλῶσσαν ταύτην ὡς ὀμιλεῖται. Ἐν μέσῳ τῆς κρίσεως ταύτης, ἦν προκαλοῦσι σπουδαῖα ἔργα, δὲν εἶνε ἄμειρον ἐνδιαφέροντος νά παρατηρήσωμεν τὴν βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν τῆς συγχρόνου ἐλληνικῆς φιλολογίας καὶ νά ἐξετάσωμεν πῶς οἱ σημαντικώτατοι τῶν συγγραφέων τῆς Ἑλλάδος ἐκτιμῶσι τ' ἀριστουργήματα τῶν ξένων ἐθνῶν, ἀναλαμβάνοντες νά μετενέγκωσιν αὐτὰ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν.

Τῷ 1873 ὁ κ. μαρκήσιος de Queux de Saint-Hilaire, ὑπὸ τὸν τίτλον «Μεταφράσεις καὶ μιμήσεις εἰς τὴν νεωτέραν ἐλληνικὴν γλῶσσαν» ἐδημοσίευσε διδακτικώτατον ἄρθρον παρέχον περὶ τοῦ θέματος τούτου ἀκριβῆ ἰδέαν τῆς ἐν Ἑλλάδι φιλολογικῆς κινήσεως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἸΘ' ἑκατονταετηρίδος. Διεξέρχεται τὰς μεταφράσεις τῶν κυριωτέρων ἔργων τῶν περιφανεστάτων συγγραφέων ἡμῶν, ἰδιαιτέρως δὲ λίαν ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας ἀφιεροῦ εἰς τὴν τοῦ Μολιέρου. Ἀναφέρει πρὸ πάντων τὴν ὠραίαν μετάφρασιν ἣν ὁ κ. Σκυλίτσης ἐδημοσίευσε ἐν Τεργέστη τῷ 1871, τῶν τριῶν ἀριστουργημάτων τοῦ ἀθανάτου ἡμῶν κωμικοῦ ποιητοῦ: τοῦ «Μισανθρώπου», τοῦ «Ταρτούφου» καὶ τοῦ «Φιλαργύρου», τῶν δύο πρώτων στιχηρῶς καὶ τοῦ τελευταίου ἐν πεζῷ λόγῳ. Ὁ κ. Σκυλίτσης εἶνε εἰς τῶν πληρέστερον κατεχόντων τὴν γλῶσσαν αὐτῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν εὐτυχέστερον καὶ ἀνευ ὑπερβολῆς μεταχειριζόμενων τὸ θεαματικὸν ἐκεῖνα προσὸν αὐτῆς πρὸς σύνθεσιν τῶν λέξεων. Ὁ κ. Saint-Hilaire ἐπωφελοῦμενος τὴν περίστασιν γράφει φιλολογικὴν βιογραφίαν τοῦ πεπαιδευμένου τούτου καὶ γονίμου συγγραφέως καὶ λεπτομερῆ ποιεῖται λόγον περὶ ἐκάστου τῶν πολυαριθμῶν ἔργων αὐτοῦ. Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ καταλόγου τῶν μεταφράσεων τοῦ Μολιέρου, πρέπει νά μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα τῆς τοῦ «Ἀμφιτρόνου» ἐνστίχως δημοσιευθείσης τῷ 1877 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Φραγκιῆ, μεγάλα δ' ἐχούσης προσόντα.

Ἡ μετάφρασις τῶν δραματικῶν ἔργων τοῦ Σαικσπεῖρου, σπουδαῖον ἄρτι κατέλαβε θέσιν ἐν τῇ μεταφραστικῇ ταύτῃ κινήσει, τοσούτω δὲ μᾶλλον ἀξιοτέρα εἶνε νά ἐπισπάσῃ ἐφ' αὐτὴν τὴν προσοχὴν τοῦ πεπαιδευμένου κόσμου, ὅσῳ θίγῃ ἰδιαιτέρως τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης, ζήτημα οὕτω ἐνδιαφέρον τῇ στιγμῇ ταύτῃ.

Δὲν εἶνε πρῶτος ὁ κ. Βικέλας ὁ μεταγλωττίσας τὸν Σαικσπεῖρον εἰς τὴν ἐλληνικὴν. Ἐν σημειώσει τινὶ τοῦ προλόγου αὐτὸς οὗτος παρατίθησι τὰ ὀνόματα τῶν προηγηθέντων αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1855 μέχρι τοῦ 1876, ὅποτε ἐδημοσίευσεν τὰ τρία μεταφρασθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἔργα. Ἐκτοτε καὶ ἄλλαι ἐτι εἶδον τὸ φῶς, πᾶσαι δὲ ἐν πεζογραφίᾳ. Οἱ μεταφρασταὶ ἐν γένει, ἐν μόνον ἐδημοσίευσαν δράμα, τὰ δὲ δοκίμια αὐτῶν δὲν παρέχουσι πλήρη τοῦ ποιητοῦ εἰκόνα, οὐδὲ μαρτυροῦσι ἰδίαν τινὰ ἐρμηνεύσεως μέθοδον.

Ὁ κ. Βικέλας, ἐπιχειρήσας νά μεταφράσῃ τὰς τραγωδίας τοῦ Σαικσπεῖρου παρασκευάσθη ἐπιμακρὰ ἔτη πρὸς τὸ δυσχερὲς τοῦτο ἔργον. Ἡθέλησε, πρὸ πάντων, νά ζήσῃ ἐν τῇ χώρᾳ, ἐν ἣ ἐγεννήθη ὁ ποιητής καὶ νά σπουδάσῃ τὴν γλῶσσαν ἐν ἣ ἔγραψεν· εἶτα δ' ἐπελάβετο τοῦ ἔργου. Ἠρξάτο ἀπὸ τοῦ «Ρωμαίου καὶ τῆς Ἰουλιέτας», τοῦ «Θέλου», τοῦ «Βασιλέως Ἰῆρ», ἅτινα ἐτυπωθήσαν ἐν Ἀθήναις τῷ 1876. Ἐξέλεξε κατ' ἀρχὰς τὰς τρεῖς ταύτας τραγωδίας, ὡς ἀποτελοῦσας, καθὰ λέγει ἐν τῷ προλόγῳ του, ἀληθῆ τριλογίαν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Πράγματι, ἐν τῷ «Ρωμαίῳ» ἔχομεν τῆς νεότητος πάθη, τὸν δυστυχεῖ δύο νεαρῶν ψυχῶν ἔρωτα. Ἐν τῷ «Θέλλῳ» βλέπομεν τὴν ὀδύνην μιᾶς ἀνδρικής καρδίας ὑπὸ τῆς ζηλοτυπίας σπαρρασομένης. Ἐν δὲ τῷ «Βασιλεῖ Ἰῆρ», τῇ κατ' ἐξοχὴν τραγωδίᾳ, διαδραματίζονται τῆς γεροντικῆς ἡλικίας τὰ βάσανα καὶ αἱ συμφοραὶ. Ὁ κ. Βικέλας συνεπλήρωσε τὸν κύκλον τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Σαικσπεῖρου διὰ τῆς μεταφράσεως τοῦ «Μάκβεθ» καὶ τοῦ «Ἀμλέτου». Ἐν τῷ βραχεῖ προλόγῳ τοῦ τελευταίου τούτου δράματος ἀγγέλλει ὅτι δὲν θά προχωρήσῃ περαιτέρω, καὶ ἐκφράζει μετριοφρόνως τὴν εὐχὴν, ὅπως ἄλλοι ἰκανώτεροι αὐτοῦ ἀναλάβωσι τὸν ἀγῶνα νά πλουτίσωσι τὴν ἐλληνικὴν φιλολογίαν καὶ ποιητικὴν διὰ τῆς μεταφράσεως τῶν ἄλλων δραμάτων τοῦ Σαικσπεῖρου. Ἄλλ' ἢ τοιαύτη ἀποθάρρυνσις εἶνε ἐξ ἐκείνων, αἵτινες δὲν διαρκοῦσιν ἐπὶ πολὺ, πρὸ πάντων ὅταν τις τύχῃ οἶας ὁ κ. Βικέλας ἐπιτυχίας. Μετὰ χαρᾶς μανθάνομεν ὅτι παρασκευάζει τώρα τὸν «Ἐμπορον τῆς Βενετίας».

Αὐταὶ αὐταὶ αἱ συμφοραὶ τοιαύτη ἐργασία δυσχερεῖα καθίστανται θέλγητρον. Εἶνε εἶδος τι πάλης ἀρεσκούσης. Αἱ δυσχερεῖαι αὐταὶ αὐξάνουσι ἐτι μᾶλλον, ὅταν πρόκειται νά μετα-

φρασθῆ ποιητής τις ἐνστίχως εἰς ἄλλην γλῶσσαν, πρὸ πάντων δὲ ποιητής ὡς ὁ Σαικσπεῖρος. Ἡ ἔξις ἦν ἔχει τοῦ συναναφύρειν τὰς εἰκόνας ἀπελπίζει τοὺς μεταφραστὰς αὐτοῦ. Ὅσακις οἰστρηλατεῖται ἡ φαντασία αὐτοῦ ἢ ἀνεξάντλητος, λέξις τις ἀνακινεῖ ἐν αὐτῷ ἰδέαν τινὰ, ἣν συνδέει μετὰ τῆς προηγουμένης καὶ οὕτω καθεστῆς. Ὁ πλούτος ἐκεῖνος τῶν εἰκόνων, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ ὕψος αὐτοῦ, οἱ ὑπαινιγμοὶ πρὸς τὰ σύγχρονα αὐτῷ γεγονότα, τὰ λάθη τῶν πρώτων ἐκδόσεων, πάντα ταῦτα καθιστῶσι πολλὰ χωρία σκοτεινὰ καὶ ἀνερμήνευτα. Πολύλακτις δὲ παρίσταται ἀνάγκη νά μαντεύῃ τις. Ἐκτὸς τῶν ἀναποφεύκτων τούτων σκοπέλων, δὲν δύναται ὁ μεταφραστής νά νοήσῃ καλῶς τὸ κείμενον, ἀνευ τῆς βοήθειας τῶν ὑπομνηματιστῶν, σπανίως συμφωνούντων πρὸς ἀλλήλους.

Τοιαύτας ἔχων ἐνώπιον αὐτοῦ δυσχερείας, ὁ κ. Βικέλας ἠγωνίσθη νά κατανοήσῃ ὡς οἶόν τε τὴν ἰδέαν τοῦ ποιητοῦ, νά ἐκλέξῃ μεταξὺ διαφόρων ἐκφράσεων καὶ νά μεταφράσῃ κατὰ τρόπον, κατ' ὃν νά μὴ ἔχῃσι καὶ οἱ στίχοι αὐτοῦ ἀνάγκην σχολίων. Παρεδέξατο κατ' ἀρχὴν ὅτι ποιητικὴ τις μετάφρασις πρέπει νά εἶνε ὅσον πρὸ δυνατόν πιστοτέρα, ἀλλ' οὐδέποτε πρέπει νά ὑπομιμνήσῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην ὅτι μετάφρασις ἔχει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ· ἐν ἐνὶ λόγῳ, πρέπει ὁ ποιητής νά τεθῆ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ποιητοῦ καὶ νά προσπαθήσῃ νά μαντεύσῃ πῶς ὁ ποιητής θά ἐξεφράζετο ἂν, ἀντὶ νά γράψῃ ἐν τῇ γλώσσῃ του, εἶχε γράψῃ ἐν τῇ τοῦ μεταφραστοῦ. Βεβαίως τοιοῦτο σύστημα ἀγείρει εἰς λίαν παράτολμα ἐπακολουθήματα. Ἀλλὰ μόνον οὕτω εἶνε δυνατόν νά γείνη μετάφρασις ἔχουσα χαρακτῆρα πρωτότυπον. Πρὸς διατήρησιν ποιᾶς τινος φυσικότητος ἐν τοιαύτῃ ἐργασίᾳ, ἀναγκάζεται τις συχνὰ νά καταφεύγῃ εἰς τὰ ἀντίστοιχα, νά παραλείπῃ ἐπιθετόν τι, νά ἐλαττοῖ τὴν δύναμιν ἐκφράσεώς τινος, μετὰ πολλῆς ἀβρότητας νά διέρχεται τὸ ἀλλόκοτον, νά μεταβάλλῃ τὴν ἀγοραϊάν φρασιολογίαν διατηρῶν ἄμα τὴν ἐκφραστικὴν αὐτῆς. Ὅτε μὲν εἶνε σχοινοτενεστέρος τοῦ πρωτοτύπου, ὅτε δ' ἔχει τὸ εὐτύχημα νά εἶνε βραχύτερος. Ἐξηλέγχθησαν τοιοῦτου εἶδους ἀπιστίαι. Ἄλλ' ὁ κ. Βικέλας δύναται νά εἴπῃ, πρὸς δικαιολογίαν αὐτοῦ, ὅτι μετέφραξεν εἰς στίχους, ὅτι ἠδύνατο μὲν νά παρακολουθῆ τὸ κείμενον δουλικώτερον, ἀλλὰ θά κατεστρέφοντο τότε ἡ σαφήνεια καὶ ἡ ἀπλότης, αἱ ιδιότητες αἱ ὑπὸ πάντων ἀνομολογούμεναι ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτοῦ.

Ἄλλως τε, νομίζει ὅτι ἐξ ὅλων τῶν γλωσσῶν, μετὰ τὴν γερμανικὴν, ἡ λαλουμένη γλῶσσα εἶνε ἡ ἀρμοδιωτάτη πρὸς μετάφρασιν τοῦ Σαικσπεῖρου, ἔχουσα μεγίστην ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς τοῦ ποιητοῦ. Εἰσὶ δύο γλῶσσαι, ὧν ἡ μία ἦτο τότε καὶ

ἡ ἄλλη εἶνε σήμερον ἐν τῇ ῥύμη τῆς μορφώσεως αὐτῶν. Αὐταὶ αἱ ἀνωμαλίαι τῆς δημῶδους ἑλληνικῆς γλώσσης ἢ παρὰ τὰς ἐξεζητημένων λέξεων πλησίον ἐκφράσεων δημῶδων ἢ χυδαίων, ἢ ἐλευθερία αὐτῆς, ἢ ἐλαστικὴ τῆς σύνταξις εἰσι τόσα προσόντα προκειμένης μεταφράσεως τοῦ Σακισπεύρου.

Ἡ καθαρεύουσα καὶ φιλολογικὴ γλῶσσα θὰ παρεῖχε, τούναντιον, ὅσας δυσχερείας καὶ ἢ γαλλικὴ ὅπως ὑπαχθῆ εἰς τὰς ἀποχρώσεις τοῦ παραλάσσοντος ὕφους τοῦ ἀγγλοῦ ποιητοῦ. Εἶνε ἀληθές, ὅπως σημειοῖ τοῦτο ὁ κ. Λιβαδάς, ὅτι ἡ δημῶδης, ὡς καὶ ἡ φιλολογικὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα, στερεῖται ὅσων ἰδιαζόντων εἰς τὸν κατὰ τὸν μεσαιῶνα πολιτισμὸν τῆς Ἑσπερίας. «Παρὰ Σακισπεύρου ἀπαντῶσι, λέγει, τριακοντάδες ὄρων κυνηγετικῶν, φράσεις ἀναγκάμενοι εἰς τὴν ἱεροκροφίαν, ὀνοματολόγια κυνῶν τοῖς Ἑλλησιν ἀγνώστον, ὀνοματολόγια ἀνθέων, ὀνοματολόγια φυτῶν οὐδαμῶς τῆς Ἑλλάδος φουμένων, μυρία ἀντιθέσεις καὶ μεταφοραὶ, ἀλληγορίαι ἀλλεπάλληλοι, παροιμίαι καὶ ἀποφθέγματα, εὐφυστάτα ὀξύμωρα, λεπτότατα λογοπαίγνια γελωτοποιῶν, διάλογοι νεκροθαπτῶν, μυνόλογοι ἀξέστων ἢ μεθύντων θυρωρῶν, ἄτινα ὡς ἀναγκάμενα εἰς ἀφεστῶτας τόπους καὶ χρόνους καὶ εἰς ἀλλοτρίας περιστάσεις εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατον νὰ μεταδοθῶσιν, ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν διὰ τῆς ἑλληνικῆς». Προσθετόν εἰς ταῦτα ὅτι οἱ ἀγγλικοὶ στίχοι, λίαν δεξιῶς ἐκ μονοσυλλάβων καὶ δισυλλάβων λέξεων σύνθετοι, μόνον διὰ πολυσυλλάβων λέξεων δύνανται νὰ μεταγλωττισθῶσιν ἑλληνιστί. Οἷα διαφορὰ πράγματι μεταξὺ τῶν λέξεων suo, son, sien τῶν ἄλλων γλώσσων καὶ τῶν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὁ ἰδιόκτος τοῦ, ὁ ἡμέτερος. Ἰση ἀμυχανία εἰς ἀμφοτέρως τὰς γλώσσας τὴν δημῶδην καὶ τὴν φιλολογικὴν.

Ὁ κ. Λιβαδάς ἀριθμῶν οὕτω τὰ πολλὰ κωλύματα, ἀπερ ἀντιτίθενται εἰς μεταφράσιν τοῦ Σακισπεύρου, ἐξαιρεῖ τὴν ἀξίαν τοῦ κ. Βικέλα, οὕτινος αὐτὸς οὗτος ἀνομολογεῖ τοὺς ἐπιτυχεῖς ἀγῶνας. Τὰ κωλύματα ταῦτα, λέγει, δὲν ἐπέσχον τὸν μεταφραστὴν, φανέντα δεξιὸν ἄμα καὶ σοφόν. Τοῦ ἔργου ἐπελάβετο οὐχὶ ἄνευ μεγάλης παρασκευῆς. Ἔσχε περὶ ἐαυτὸν ὅλα τὰ ἐφικτὰ βοηθήματα, παριστάμενος εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἔργων τοῦ Σακισπεύρου, ἀναδιδῶν τοὺς καλλίστους ἐρμηνευτὰς αὐτοῦ καὶ συνδιαλεγόμενος ἀκαταπαύστως μετὰ τῶν ἀγγλων σοφῶν, μεθ' ὧν ἠκριβώσε τὴν ἔνοιαν διαφόρων χωρίων, ὡς μαρτυροῦσι τοῦτο αἱ ἴδιαι αὐτοῦ σημειώσεις, ἐν αἷς παρατίθενται αἱ φιλοσοφικαὶ, ψυχολογικαὶ καὶ ἱστορικαὶ πραγματεῖαι τῶν ξένων σοφῶν. Ἐξωβέβησε φράσεις τινὰς ἀναρμόστους, παραλειπομένας ἐν ταῖς παραστάσεσι

1. Ἐν τῇ «Κλειστῇ» τῆς 19 Αὐγούστου 1882.

καὶ ἐν ταῖς πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν ἐκδόσεσιν. Ἐπειδὴ τὰ λογοπαίγνια, ἰδίᾳ δὲ τὰ τοῦ Σακισπεύρου, δὲν μεταφέρονται ἐπιτυχῶς ἐκ γλώσσης τινὸς εἰς ἄλλην, ἐπειδὴ αἱ ἀστειολογίαι αὐταὶ δὲν νοοῦνται ἄνευ σχολίων, προσεπάθησε ν' ἀντικαταστήσῃ τὰς μὲν καὶ τὰς δὲ δι' ἀναλόγων, ὅπως ἐκ τῶν ἐνότων διατηρήσῃ τὸ ὕφος τοῦ πρωτοτύπου. Ὅπου ἦτο ἀδύνατος ἢ τροποποίησις αὕτη, ἐσημείωσε τὰ εἰκότα ἐν ταῖς σημειώσεσι. Δυσνόητα πράγματα, καὶ οὐδεμίαν σημασίαν καὶ οὐδὲν κοινὸν πρὸς τὴν δρᾶσιν καὶ πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς ποιήσεως ἔχοντα, ἀντικατέστησε δι' ἄλλων οἰκειοτέρων τοῖς Ἑλλησι. Μετέφρασε πανταχοῦ πιστῶς καὶ ὁμοιομόρφως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους του, τὰ μὲν περὶ ἐν περὶ, τὰ δ' ἔμμετρα ἐμμέτρως, εἰς τοσοῦτον ἀκριβεῖς ἐξικνούμενος ἐν ταῖς τελευταίαις αὐτοῦ μεταφράσεσιν, ὥστε καὶ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν νὰ διατηρῆ. Ἐπὶ τῶν ἀμφιδόλων χωρίων, παραδεχόμενος τὴν ὀρθότεραν κατ' αὐτὸν ἐρμηνείαν δὲν ἠμέλησε νὰ αἰτιολογήσῃ αὐτὴν διὰ σημειώσεων, σημειώσας συνάμα καὶ τὰς ἄλλας σημασίας τινὰς ἐχούσας ἐρμηνείας. Πανταχοῦ ὅπου διαλάμπει ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Σακισπεύρου καὶ ὁ κ. Βικέλας μεταρσιούται εἰς μέγα ὕψος, συναρπάζει τὴν θεσπεσίαν ιδέαν τοῦ ποιητοῦ, περιβάλλει αὐτὴν ἑλληνικὴν στολὴν, καὶ τὸ ὕφος αὐτοῦ καθίσταται γοργόν, ζωηρόν, ἐμπασθὲς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ ὁ ἦττον ποιητικὸς τῶν ἀναγνώστων νοεῖ εὐχερῶς τὴν μετάφρασιν, καὶ τέρπεται ἐπ' αὐτῇ.

Οὕτω ὁ κ. Βικέλας κατῴρθωσε νὰ θέσῃ εἰς πρᾶξιν τὰς ἀρχάς, ἃς πρὸ πολλῶν ἐτῶν προσβέβη. Εἶνε γνωστὰ αἱ ιδέαι αὐτοῦ περὶ τῆς ποιητικῆς γλώσσης. Ἐξέθηκεν αὐτὰς ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ πρώτου αὐτοῦ τόμου. «Τὸν δρόμον τῆς νέας ἑλληνικῆς, λέγει, ἐχάραξαν ἡδὴ οἱ ἡμέτεροι πεζογράφοι, καίτοι διαφέροντες πρὸς ἀλλήλους ὡς πρὸς τὸ τέμα, τὸ ὅποιον ἀπεκδέχονται καὶ ἐρρυθμίσαν ὕψος τι πεζοῦ λόγου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἀκολουθούμενον παρὰ πάντων τῶν καθ' ἡμᾶς γραφόντων. Ἄλλ' ὡς πρὸς τὴν ποιήσιν μένει εἰσέτι ἐκκερμῆς τὸ ζήτημα καὶ δὲν φαίνεται οὐδαμῶς ἀδικαιολόγητος οὔτε καταδικαστέα ἢ προτίμησις τῆς καθομιλουμένης καὶ ἢ χρῆσις αὐτῆς, ὡς γλώσσης ποιητικῆς. Καὶ αὕτη δὲ ἢ ἀνωτάτη παρ' ἡμῖν ἀκαδημαϊκὴ ἀρχή, τὸ Ἑθνικὸν Πανεπιστήμιον, ἐν ᾧ κατ' ἀρχὰς κατεδίκασε τὴν κοινὴν καὶ ἐξωστράχισεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ποιητικῶν διαγωνισμῶν ἐπισήμως ἐδήλωσε τὴν ἀντίρρῃσιν τῆς τοιαύτης καταδίκης, ὅτε ἐθνικῆς πανηγύρεως τελουμένης ἀνέθετο τὴν ἐξύμνησιν τοῦ πρωτομάστορος τῆς ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως εἰς τὸν ἐξοχώτερον τῶν ζώντων ἀντιπροσώπων τῆς δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως. Ἄλλ' ἢ σήμερον καθομιλουμένη τροπολογηθεῖσα ὡς

ἐκ τῶν νέων τοῦ ἔθνους ἡμῶν περιστάσεων δὲν εἶνε βεβιαίως ἢ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐν χρῆσει. Ὡστε, καίτοι παραδεχόμενοι τὴν ἀναπόδραστον ἐπὶ τῆς ποιητικῆς τῆς νέας Ἑλλάδος γλώσσης ἐπιρροὴν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν τραγουδιῶν, τῆς βίας καὶ ἀφετηρίας ταύτης τῆς νέας ἡμῶν ποιήσεως δὲν δυνάμεθα ὅμως ἄνευ ἀναχρονισμοῦ νὰ περιορίσωμεν αὐτὴν ἐντὸς τοῦ λεξικοῦ καὶ τῆς φρασσεολογίας τῆς δημοτικῆς ἀνθολογίας. Ὅθεν ἐπροσπάθησα, λέγει ὁ κ. Βικέλας, μεταφράζων τὸν Σακισπεύρου νὰ τηρῶ μεσόν τινα ὄρον γράφων τὴν καθομιλουμένην ὡς σήμερον λαλεῖται».

Τοιοῦτον εἶνε τὸ σύστημα τοῦ κ. Βικέλα, ὑπὲρ τοῦ ὁποῦ συνηγορεῖ ἑσάκις παρουσιασθῆ περιστάσις. Ἄλλ' εἶνε εὐκόλον τὸ ἐκφράζειν θεωρητικὰς ιδέας καὶ ὑπερασπίζειν ἀπλῶς τὴν κοινὴν γλῶσσαν. Ἄλλ' ὁ δεξιὸς συγγραφεὺς ἐσκέθη ὅτι ὑποστηρίζων τὰς ιδέας ταύτας διὰ παραδειγμάτων μείζονα προσέφερεν ὑπηρεσίαν ἢ δι' αὐτῆς ταύτης τῆς ἐκφράσεως αὐτῶν. Ἀπεράσιε λοιπὸν νὰ δημοσιεῖται ὑπόδειγμα τι περιστῶν πολλῶν ἐτῶν εὐσυνειδήτου ἐργασίαν.

Ἐν τούτοις ὁ κ. Βικέλας δὲν μετεχειρίσθη τὴν δημῶδην γλῶσσαν ὡς γράφουσιν αὐτὴν οἱ λυρικοὶ ποιηταὶ τῆς Ἑλλάδος, ὁ Βαλαωρίτης παραδείγματος χάριν οὐχὶ τὴν ἐν χρῆσει ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἢ τῶν ὄρεων, ἀλλ' ἐκείνην ἣν ὀμιλοῦσιν ἐν ταῖς πόλεσι φυσικῶς, ἄνευ ἐπιτηδεύσεως ἢ τέχνης, μὴ σκεπτόμενοι νὰ ὀμιλήσωσι καθαρευόντως. Ἄλλ' ἐν τῇ συνδιαλέξει, ὅσκις παριστάται ἀνάγκη νὰ ἐκφρασθῶσιν ιδέαι μὴ κοινὰ πρὸς τὴν ἀνατροφὴν καὶ μὴ προσίται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ, εἰσάγονται κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκφράσεις, λέξεις ἀχρηστοὶ ἢ ἀγνωστοὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ὁ οὕτω πράττων δὲν ἄλλοιε τὴν σύνταξιν καὶ τὴν γραμματικὴν τῆς ζωῆς ἑλληνικῆς, διότι ἡ γραμματικὴ αὕτη δὲν εἶνε μόνιμος. Ἐν τῇ νέᾳ ὅθεν μεταφράσει ἀπαντᾷ ἡ γενικὴ ἰουκτὴ καὶ κέκτας καὶ πολλὰ ἄλλα ἀνωμαλίαι. Τοῦτο πρόερχεται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ Ἕλληνες μανθάνουσι τὸν ἔνα μὲν σχηματισμὸν γαλοχουμένοι, τὸν ἕτερον δ' ἐν τῷ σχολείῳ ἐξομιλοῦντες ἀμφοτέρως. Ὁ μεταφραστὴς δὲν ἠθέλησε νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν γλῶσσαν κατὰ ταύτην ἢ τὴν ἕτεραν φράξιν. ἠθέλησε μόνον νὰ γράψῃ τὴν ἑλληνικὴν οἷα ὀμιλεῖται συνήθως σήμερον. Ἄν, ἐν τισὶ χωρίοις, ἡ γλῶσσα ἢ ποιεῖται χρῆσιν εἶνε ὑψηλοτέρα τῆς τῶν ἄλλων, κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ὑποκειμένου, φρονούμεν ὅτι οὕτω πράττων συνεμορφώθη πρὸς τὰς ἕξεις τῆς λαλουμένης γλώσσης.

Πρέπει νὰ εἰπωμεν προσέτι ὅτι ὁ κ. Βικέλας εἰσήγαγε νεωτερισμὸν τινὰ, ὅστις ἐνίοτε ἐζημίωσε

αὐτόν. Διετήρησεν, ὅσον τὸ δυνατόν τὴν ὀρθογραφίαν τῶν λέξεων, ἀφίπων εἰς τὸν ἀναγκῶσιν τὴν φροντίδα νὰ προσφέρῃ ὡς προσφέρει ὀμιλῶν. Ἀνήγγειλε τοῦτο ἐν τινι σημειώσει τοῦ προλόγου αὐτοῦ, ἀλλ' οἱ πρόλογοι ἀναγινώσκονται μὲν ὀλίγον, λησμονοῦνται δ' εὐκόλως. Ἄν τὰ ν' ἐπιφέροντο πανταχοῦ ὅπου τὰ διετήρησε καὶ ἐὰν τὰ φωνήεντα δὲν συνίζοντο ὅπου δεῖκνυται καὶ ἀπαιτεῖ ὁ ῥυθμὸς, ἢ ἀρμονία τῶν στίχων του θὰ κατεστρέφετο, οὐδὲ θὰ ἦτο πλέον καθ' ὀλοκληρίαν ἢ ὀμιλουμένη γλῶσσα. Τινὲς τῶν συμπατριωτῶν τοῦ κ. Βικέλα παρεδέξαντο τὸ σύστημα νὰ ζωγραφῶσι τὴν προφοράν. Γράφουσι οὐ μόνον γιορτὴ ἀντὶ ἑορτῆ, ἀλλὰ καὶ τὴν πόρτα ἀντὶ τὴν πόρτα. Ὁ κ. Σάββας ταύτην ἠσπάσθη τὴν ὀρθογραφικὴν μέθοδον, ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευθεῖσι κρητικαῖς δράμασι. Ἄλλὰ πρὸς τί νὰ παραμορφῶται οὕτω ἡ γλῶσσα; Ἐν πάσαις ταῖς γραμματικαῖς δυνάμεθα ν' ἀναγνώσωμεν τὸν ἐπόμενον κανόνα «τὸ ν' πρὸ τοῦ π τρέπεται εἰς μ» τὸ οὗς τὸ ὑποδεικνύει, ἐν ἑλ- λείψει ἔτι τοῦ γραπτοῦ κανόνος. Προσέρων τις ἑορτὴ ἐν δυοῖ συλλαβαῖς καὶ εἶδε ἐν μῆξ, ἐκεῖ ὅπου ἀπαιτεῖ τοῦτο τὸ μέτρον, θὰ εἶπῃ γιορτὴ καὶ γιός. Μὴ δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ἐν ἣ δὲν προφέρονται πάντα τὰ γράμματα mangent, donnent, paon, outra- geant, κτλ.; Τοιοῦτο σύστημα φωνητικῆς δύναται νὰ καταστρέψῃ τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης καταργοῦν τὴν ὀρθογραφίαν. Καὶ ἐκ τῆς πρὸς ἀπλοποίησιν μανίας ἡμῶν εἰς τὰ ἔσχατα ὠθουμένης, εἰς τοῦτο δὲν καταλήγομεν ἡμεῖς αὐτοὶ γράφοντες scolie ὅπως σημάζομεν ταυτοχρόνως τὸ σχολιον καὶ τὸ παρὰ τράπεζαν ἄσμα, καταστρέφοντες οὕτω τὴν ἐτυμολογίαν τῶν λέξεων σχολιον καὶ σχολιον. Ὑπῆρχεν ἀνάγκη συμφωνίας τινὸς μεταξὺ τῶν συγγραφέων καὶ τῶν ἀναγνώστων, εἰδὸς τι αἰωπηλῆς συνθήκης, ὅπως καθιερωθῆ τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Βικέλα παραδεδομένον σύστημα. Πρὸ τούτου ὁ μὲν κινδυνεύει ἐνίοτε ν' ἀναγνωσθῆ κακῶς. Ἐν τούτοις φρονούμεν ὅτι προτιμότερον εἶνε νὰ εἶνε ἐκτεθειμένος εἰς τὸν κίνδυνον τοῦτον ἢ νὰ γράψῃ κατὰ τὸ φωνητικὸν σύστημα. Οἱ στίχοι, ἄλλως τε, γράφονται μᾶλλον διὰ τὸ οὗς, ἢ διὰ τὸν ὀφθαλμὸν, δρᾶμα δὲ τι συγγράφεται μᾶλλον διὰ τὸ θεαθῆ ἢ διὰ τὸ ν' ἀναγνωσθῆ.

Ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη ὅπως κριθῶσιν αἱ νέαι μεταφράσεις τοῦ Σακισπεύρου, νὰ ὑποστῶσι τὴν βιάσκειν τῆς παραστάσεως. Ὁ μεταφραστὴς οὐδὲως δικαιούται νὰ παραπονεθῆ διὰ τὴν ὑπεδοχὴν ἢς ἔτυχον πρὶν ἐτι φανῶσιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἐνόμι, οὔτινες ὡς ἑλληνιστὰι καὶ ὡς οἰκειότατοι πρὸς τὸν ἀγγλὸν ποιητὴν, διπλῆν εἶχον ἰδιότητα ὅπως ἐκτιμήσωσιν αὐτὰς, ἀπεφρίκνυτο ἐνθαυροντικῶς ὑπὲρ αὐτῶν. Ἐν τῇ Ἑλλάδι αὕτη ἔτυχον τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ κ.

Λιβαδά, ὡς εἶδομεν ἄνωτέρω, ἐπιδοκιμασίαν τόσῳ μᾶλλον πολῦτιμον καθόσον ὁ διακεκριμένος οὗτος κριτικός δὲν εἶνε ὀπαδὸς τῆς ὀμιλουμένης γλώσσης. Δὲν ἔλειψαν ἄλλως τε μαρτυρίαι ἀποδεικνύουσαι εἰς τὸν κ. Βικέλαν ὅτι ἡ ἐργασία αὐτοῦ ἐγένετο εὐνοϊκῶς ἀποδεκτὴ· αἱ ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ ἐδημοσίευσαν πολυαριθμούς περικοπὰς τῆς μεταφράσεώς του. Αἱ ὑπ' αὐτοῦ μεταφρασθεῖσαι τραγωδίαι τοῦ Σαικσπείρου περιελαμβάνοντο ἐσχάτως ἐν τοῖς κερδαινομένοις ἐκ τοῦ λαχείου τῆς Ἑστίας βιβλίοις. Ἄλλο εἶδος ἐπιτυχίας· δικαζομένου ἐγκλημάτος τινος ἐκ ζηλοτυπίας διαπραχθέντος, καθὼ εἶπον ἡμῖν, ὁ συνήγορος τοῦ κατηγορουμένου παρουσιάσθη κρατῶν τὸν Σαικσπείρον τοῦ κ. Βικέλα καὶ ἀνέγνω εἰς τοὺς ἐνόρκους ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Ὁθέλου ὅπως δικαιολογήσῃ τὸν πελάτην αὐτοῦ. Ἄγνοοῦμεν ὅμως ἂν ἐσώθη οὗτος ἐκ τῆς ἐπικειμένης αὐτῷ ποινῆς.

Τὰ διάφορα ταῦτα γεγονότα εἶνε τοσοῦτον μᾶλλον κολακευτικὰ διὰ τὸν κ. Βικέλαν, καθόσον ἡ εἰσαγωγή τοῦ Σαικσπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐθεωρεῖτο ὡς μεγάλη τόλμη. Οἱ Ἕλληνας εἶνε συνειθισμένοι εἰς τὴν διδασκαλίαν κλασικῶν ἔργων· ἐν Ἀθήναις δὲ, ὡς νεώτατα ἔργα μόνον τὰ τῆς συγχρόνου γαλλικῆς σκηνῆς εἶνε γνωστὰ, ὁ δὲ Βερναρδίνης ἐξέφρασε τὴν θλίψιν ὅτι μόνον τὰ κωμειδύλλια τοῦ Ὀφρεμπάχ παριστάνονται. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι εἶχεν ἤδη ἀναβιβασθῆ ἐπὶ τῆς σκηνῆς μία ἢ δύο τῶν τραγωδιῶν τοῦ ποιητοῦ ἐν πεζαῖς μεταφράσεσι καὶ ἐν γλώσσῃ δῆθεν καθαρῶς, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀπετέλει εἰσέτι ἐγκλιματίσιν τοῦ Σαικσπείρου.

Οἱ ἐκδόται τῶν δύο τελευταίων μεταφράσεων τοῦ κ. Βικέλα ἐν τῇ πρὸ τοῦ «Ἀμλέτου» θεθεῖσθαι μικρὰ πρὸς τὸ κοινὸν γνωστοποιήσει, ὑπηνίσσαντο ἰκανόν τινα ὑποκριτὴν, τὸν κ. Λεκατσάν, ὅστις μορφωθείς δραματικῶς ἐν Ἀγγλίᾳ εἶχεν ἔλθει εἰς Ἀθήνας, πρὸς τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο συνέθεον τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἴδωσι τὰς τραγωδίας ταύτας ἀναβιβασθῆ ἐπὶ τὴν ἀθηναϊκὴν σκηνήν. Τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο πράγματι. Τέσσαρες τῶν μεταφράσεων τοῦ κ. Βικέλα παρεστάθησαν τὸν παρελθόντα χειμῶνα. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ ἀφιξίς τοῦ ἐν λόγῳ ὑποκριτοῦ, ὡς καὶ ὁ σχηματισμὸς νέου θιάσου καὶ νέας ὑποκριτικῆς σχολῆς, ἐξήγειρεν ἀντιζηλιὰς ἀναμνησκούσας τοὺς ὑπαινιγμούς τοῦ Σαικσπείρου πρὸς ὅμοια τὴν φύσιν συμβάντα¹. Ὁ μεταφραστὴς πράγματι εἶχε νὰ παλαίσῃ κατὰ τῆς δυσμενοῦς ἐκ τριπλοῦ νεωτερισμοῦ ἐντυπώσεως. Ἦτο δὲ οὗτος: Α' νέας θιάσος· Β' εἰσαγωγή τοῦ Σαικσπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα· Γ' χρῆσις τῆς δημῶδους γλώσσης καὶ τοῦ πολιτικοῦ στίχου ἐν τραγωδίᾳ.

1. Πρᾶξις Β', σκηνὴ Β' τοῦ Ἀμλέτου.

Τὰ ἄρθρα τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων περὶ τῶν παραστάσεων τούτων δύνανται ν' ἀποτελέσῃ ἐνδιαφέρον κεφαλαίον τοῦ ζητήματος τῆς γλώσσης ἐν Ἑλλάδι. Οἱ εἰς τὴν φιλολογικὴν γλώσσαν γράφοντες συγγραφεῖς καταδικάσαν τὴν χρῆσιν τῆς κοινῆς γλώσσης ἐν τῷ δράματι. Τὸ κοινὸν συνειθισμένον εἰς τὴν πομπώδη γλώσσαν, ἐξεπλάγη λίαν κατ' ἀρχὰς ἀκούον ἀπὸ σκηνῆς τὴν κοινὴν αὐτοῦ γλώσσαν. Κατὰ τὴν πρώτην παράστασιν, τοῦ ἠθοποιῦ μὴ εὐαρεστήσαντος πάντας, κριτικοὶ τινες ἀπέδωσαν τὴν ἀποτυχίαν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀσυνήθη τοῦ μεταφραστοῦ γλώσσαν. Ὁ κ. Σκυλίτσας, ὁ παραφραστὴς τοῦ Μολιέρου, ἐν ἄρθρῳ τινι τραχεῖ πως διὰ τὸν ὑποκριτὴν, καίτοι ἐπαινῶν τὴν μετάφρασιν, ἀποφάνεται κατὰ τῆς χρήσεως τοῦ πολιτικοῦ στίχου ἐν τῇ τραγωδίᾳ. Καταδικάζει δὲ καὶ τὴν ὀρθογραφίαν Ἀμλέτος καὶ γράφει Ἀμπλέτος «διότι, λέγει, ἡ γραμματικὴ δὲν ἐπιτρέπει νὰ προηγήται μ. τοῦ λ».

Διὰ τοῦ Ἀμλέτου ἤρχισαν αἱ παραστάσεις. Ἐν τῇ τοῦ «Μάκβεθ», ἂν πιστεύσωμεν εἰς τὰς ἐφημερίδας, ὁ πάγος φαίνεται ὅτι ἐρράγη· ὁ ὑποκριτὴς ἤρατο θρίαμβον. Ἡ γλώσσα τῆς μεταφράσεως ἐγένετο δεκτὴ. Ἡ Ἐφημερίς ἡ καταδικάσασα αὐτὴν ἐν τῷ «Ἀμλέτῳ», κρίνει ὅτι ἡ τοῦ «Μάκβεθ» εἶνε καλλιτέρα. Νομίζομεν ἐν τούτοις ὅτι πανταχοῦ εἶνε ἡ αὐτὴ. Ἄλλη τις ἐφημερίς, ὀμιλοῦσα περὶ τῆς πρώτης παραστάσεως ἔλεγεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας αὐτῆς «Μὴ σπευδέτε· πρέπει ν' ἀκούσωμεν ἀκόμη τὴν γλώσσαν ταύτην διὰ νὰ τὴν συνειθίσωμεν». Κατὰ τὴν δευτέραν παράστασιν ἐπαινοῦς καὶ αὐτὴ ἀπένειμ εἰς τὸν κ. Βικέλαν.

Παρεστάθη ἔπειτα ὁ «Ὁθέλλος» καὶ ὁ «Βασίλειος Λήρ». Ὁ δεξιὸς μεταφραστὴς δύναται νὰ καυχήθῃ διὰ τὴν ἐκδοσιν ὄλων τούτων τῶν παραστάσεων. Καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ καταδικάσαντες τὴν γλώσσαν ἢ τὸν πολιτικὸν στίχον εὐφῆμως ἐκρίναν τὴν μετάφρασιν καὶ τὸν μεταφραστὴν. Ὁ ἠθοποιὸς ὅμως, ὅστις καθὰ φαίνεται, εἶνε ἀξίος καλλιτέχνης, δὲν ἔτυχε τῆς αὐτῆς ἰκανοποιήσεως· ὥστε δὲν εἴμεθα βέβαιοι ἂν κατὰ τὴν προσηχὴν περιόδον θὰ ἐπαναληθῆ καὶ πάλιν ἡ ἀπόπειρα. Πιθανόν εἶνε ὅτι τὸ κοινὸν καὶ οἱ πολέμιοι τῆς ὀμιλουμένης γλώσσης δὲν θέλουσι τάχιστα συνειθίσαι εἰς τὴν ἐπὶ τῆς τραγικῆς σκηνῆς εἰσαγωγὴν τῆς γλώσσης ταύτης. Ἐλπίζομεν ὅτι θέλει συμβῆ τοῦτο ἐπὶ τέλους. Πρὸς τὸ παρὸν ἡ καλαισθησία διατελεῖ ἐτι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πομπώδους ὕφους καὶ τῆς τεχνητῆς γλώσσης.

Ἐν τῶν ἐκ τῆς χρήσεως τῆς φιλολογικῆς γλώσσης ἐν τῷ δράματι κακῶν εἶνε ὅτι συνήθιστα ἡ ἐκφρασις δὲν εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὰς περιστάσεις. Πρὸ τινῶν ἐτῶν παρεστάθη ἐν Ἀθῆναις τὸ Χαρίτιον τῶν Παρισίων. Λόγιος

Ἕλληνας ἐνθυμεῖται εἰσέτι ποίαν δυσάρεστον ἐντύπωσιν προῦξένοι εἰς αὐτὸν ἡ χρῆσις τῶν καθαρῶν τύπων εἰς τὰ παθητικώτερα μέρη. Ἐν στιγμῇ ἀγωνίας πρόσωπόν τι ἔλεγε πρὸς ἄλλο: ἄκουσον. Ἀλλ' οὐδέποτε ἐκφράζονται οἱ Ἕλληνες οὕτω ἐν τῇ πραγματικότητι· λέγουσιν ἄκουσε. Ἐκτοτε ἡ τῶν αἰσθήσεων ἀπάτη καθίστατο πλέον ἀδύνατος καὶ τὸ συναίσθημα τῆς φρίκης ἐξηφανίζετο ὀλοσχερῶς. Οὐδεὶς κληρονομήτης, οὐδεὶς γραμματικὸς θὰ ἔλεγεν ἄκουσον εἰς παρομοίαν στιγμῇ. Ἡ ἐπιτήδευσις τοῦ ὕφους καταστρέφει ὅλην τὴν ἐντύπωσιν τῆς σκηνῆς καὶ παγώνει τὸ αἶσθημα. Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἀρκεῖ ὅπως κατανοήσωμεν τὴν σκέψιν τοῦ συγγραφέως περὶ τῆς διὰ τὴν τραγωδίαν ἐν χρήσει γλώσσης.

Τὰ πέντε δράματα, τὰ ὁποῖα ὁ κ. Βικέλας ἐδημοσίευσε θεωροῦνται ὡς τ' ἀριστουργήματα τοῦ ἀγγλοῦ ποιητοῦ. Ἀφ' οὗ ἤρχισε τόσον ἐπιτυχῶς, θὰ συνεχίσῃ βεβάζως καὶ θὰ συμπληρώσῃ μάλιστα τὸ ἔργον, τὸ ὅποιον θὰ λογισθῆ ὡς μία τῶν καλλίστων μεταφράσεων τοῦ Σαικσπείρου.

[Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ].

E. MILLER.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Υγιεινὴ τῆς οἰκογενείας. — Ραπτικά μηχαναῖ. — Βλάβαι τῆς ὕφους. — Συμβουλαὶ πρὸς πρόληψιν τοῦ κακοῦ. — Μυωπία. — Ἐπιτήδευσις τοῦ σχολείου. — Αἰτίαι τοῦ κακοῦ. — Ἄσματα μυῶν. — Γεγονότα πιστοποιήσασα τὸ πρᾶγμα. — Ὁμιέμετον τῶν ζώων. — Παρατηρήσεις. — Φωλιὰ χελιδόνων.

Ὀλίγοι, ὀλίγιστοι σχεδὸν πλέον κυρίαι δι' ἀπλῆς βελόνης ράπτουσι τὰ διὰ τὸν οἶκον αὐτῶν ἐνδύματα. Καὶ ἐν τῷ ἀπωρότερω οἴκῳ ἡ ἐργασία αὕτη τελεῖται διὰ ραπτικῆς μηχανῆς. Ἡ δι' αὐτῆς ἐργασία, καίτοι ἐπιταχύνουσα τὰ ἔργα, ἐπηρεάζει ὅμως τὴν ὑγίαν τῆς ἐργαζομένης. Ἀμερικανὸς τις ἰατρός, ὁ διδάκτωρ Nichols ἐδημοσίευσε τελευταῖον τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης του ἐπὶ τῆς ὑγείας τῶν διὰ ραπτικῶν μηχανῶν ἐργαζομένων. Ἐκ τούτων συναγεται τὸ ἔξης: Ὑγιὲς ἄτομον, μετρίως ἰσχύος, ὅπερ δὲν ἔχει ὡς ἐπάγγελμα τὴν διὰ τῆς ραπτικῆς μηχανῆς ἐργασίαν, δύναται νὰ ἐργασθῆ ἐπὶ τρεῖς καὶ τέσσαρες ὥρας καθ' ἑκάστην χωρὶς νὰ αἰσθανθῆ κόπωσιν τινα, ἢ βλάβην τῆς ὑγείας. Τοῦναντίον αἱ ἐργατίδες ὑποφέρουσιν ἐξ ἀσθενειῶν τοῦ στομάχου ὡς ἐκ τῆς μονίμου στάσεως τοῦ σώματος ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ τοῦ κακοῦ ἀερισμοῦ, ἐκ πόνου τῶν μυῶν καὶ τῶν κατὰ μελῶν τοῦ σώματος, διότι ταῦτα διαρκῶς εὐρηνται ἐν κινήσει. Πολλάκις μάλιστα ὑποφέρουσι κατὰ τὰ κυκλικὰ ὄργανα, ἐξ ἀδυναμίας, καὶ εἰς σπανίας περιπτώσεις νευραλγίας τῶν κνημῶν καὶ ἐνοχλήσεως ἐν τῇ σπονδυλικῇ στηλῇ.

Διὰ τῆς ἐκθέσεως ταύτης συμβουλευόνται οἱ διευθύνοντες ἐργοστάσια ραπτικῶν μηχανῶν: 1) καλὸν ἀερισμὸν τῶν ἐργοστασίων. 2) Βραχύτερον χρόνον ἐργασίας μετὰ διαλειμμάτων ἀναπαύσεως. 3) Ἄλλην τινὰ κινητικὴν δύναμιν ἢ τὴν τῶν ποδῶν, π.χ. τὴν ἀτμομηχανήν.

Περὶ μυωπίας. — Ἡ μυωπία, ἐλάττωμα τόσον δυσάρεστον συχνότατα δὲ καὶ κινδύνους συνεπιφέρων, ἀναπτύσσεται πλεονέστερον ἐν τοῖς δημοτικαῖς σχολαῖς. — Ἡ ἐν τῷ σχολείῳ διαμονὴ αὐξάνει τὸ κακόν, ὅπερ διὰ καταλλήλων προσυλάξεων θὰ ἡλαττοῦτο. Εἰς Βρεσλαβίαν τελευταῖον ὁ ἰατρός Cohn ἐξήτασε 10,060 μαθητὰς, εὗρε δὲ μεταξύ αὐτῶν 1004 μύωπας. Κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1877 ὁ ἰατρός Λουκιανὸς Howe δὲν εὗρε μῆτε ἓνα μύωπα μεταξύ παιδῶν ἡλικίας μικροτέρας τῶν 6 ἐτῶν· ἐν τῇ ἡλικίᾳ ἑπτὰ ἐτῶν ὑπᾶρχον 5 ἐπὶ τοῖς 100· ἐν τῇ ἐνδεκαετίᾳ 11 ἐπὶ 100, ἐν τῇ δεκατριετίᾳ 19 ἐπὶ 100· ἐν τῇ ἡλικίᾳ 18 ἐτῶν 26 ἐπὶ 100 καὶ ἐν τῇ 21 ἐτῶν 43 ἐπὶ 100. Ἐξ 100 νέων χωρικῶν ἀνατραφέντων ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ μὴ φοιτησάντων εἰς σχολεῖα ὁ κ. Cohn εὗρε μόνον δύο μύωπας. Ὁ ἰατρός Howe, καίτοι παραδεχόμενος ὅτι ἡ μυωπία εἶνε ἀνάτομος, πιστεύει ὅτι δύναται νὰ προληφθῆ αὕτη. Ὁ κ. Donders ὡς μίαν τῶν κυρίων αἰτιῶν τῆς μυωπίας καὶ πᾶσῶν τῶν ἀσθενειῶν τῶν ὀφθαλμῶν θεωρεῖ καὶ τὸν μεμολυσμένον ἀέρα τῶν σχολείων, ὅστις οὐ μόνον παραβλάπτει τὴν ὄρασιν, ἀλλὰ δύναται καὶ ἐντελῆ τύφλωσιν νὰ ἐπιφέρῃ. Αἰτία μυωπίας γίνεται ἐπίσης τὸ νὰ στρέφῃ τις παράυτα τὰ βλέμματά του ἀπὸ μέρους καλῶς φωτιζομένου εἰς μέσος σκιερῶν, καθὼς καὶ τὸ νὰ ἀναγινώσκῃ ἐντὸς ἀμαξῆς, λεωφορείου ἢ ἀτμομαξίλης. — Ἐπικινδυνώδεστατον ὅμως πάντων εἶνε δὲ ἐπιμένη ν' ἀναγινώσκῃ τις ὅταν τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἄρχεται ἐκλείπον.

Προσθέτομεν ἐπίσης ὅτι ἐν τοῖς σχολείοις, ἐν οἷς ἡ διδασκαλία γίνεται διὰ τῆς νέας λεγομένης μεθόδου, ὁ ἀριθμὸς τῶν μύωπων μαθητῶν φαίνεται μεγαλειότερος, καθότι ἐν ταύτῃ οἱ μαθηταὶ εἰσὶν ἐπὶ πλεονέστερας ὥρας ἐν τοῖς θρανίοις καθήμενοι καὶ προσηλωμένοι ἐν τῇ ἐργασίᾳ πρὸς ὅτι ἦσαν ἐν τῷ παλαιῷ ἀλληλοδιδασκτικῷ. Ὡς ἐκ τούτου μεγίστη δέον νὰ λαμβάνηται πρόνοια κατὰ τὴν διανομήν τοῦ φωτός ἐν τοῖς σχολείοις, ὅπερ πρέπει νὰ εἶνε ἀπλετον καὶ ἐκ τῶν ἄνω μᾶλλον εἰσπίπτον.

Ἄσματα μυῶν. — Κυρίαι τις τελευταίως μοι διηγεῖτο ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ἡ πρότερον κατόκει καθ' ἑκάστην ἑσπέραν ἤκουε τοὺς μῦς ἀδοντάς μελωδικῶς. Ἡ δὲ φωνὴ αὐτῶν ὁμοιάζε πρὸς τὴν τοῦ καναρινίου. Πρὸς ἰκανοποίησιν

της ἡμετέρας περιεργείας, καθότι οὐδὲ ἐπὶ στιγμὴν ἀμφέβαλλον περὶ τοῦ ἀξιοπίστου της διηγήσεως, ἀνεζήτησα ἂν ἐν ταῖς χρονικαῖς της ἐπιστήμης ἀνεφέρετο τοιοῦτόν τι. Πράγματι λοιπὸν ἀνεύραρον ἐν τῷ περιοδικῷ «Φύσει» τοῦ Tissandier ἐπιστολὴν τινὰ τοῦ ἱατροῦ Bordier περιγραφούσαν τοὺς ἤχους της φωνῆς τοῦ ἄσματος τῶν μυῶν. Ἐν ταῖς πρακτικαῖς της Ἑταιρίας της ἐγκλιματίσεως τῶν ζώων της ἐν Παρισίοις ἐδρευούσης, ἀναγινώσκωμεν τὰ ἐξῆς: Ὁ κ. Briere μετὰ πλείστων ἄλλων ἐπιμαρτυρούντων τὸ συμβᾶν ἤκουσε μὲς ἄδοντας ἐν Ἀγιῷ Μιχαὴλ της Βανδέας. Κατ' ἀρχὰς ἐξέλαβον οὗτοι τὰ ἄσματα ὡς συρίγματα ἐρπετῶν, μετ' ὀλίγον ὅμως παρατήρησαν, ὅτι αἱ φωναὶ προήρχοντο ἐξ ἐπίπλου τινὸς ἀγορασθέντος ἐν τῇ δημοπρασίᾳ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας καὶ πλήρους ὄντος μυῶν. Τὰ ἄσματα συνήθως ἤρχιζον τὸ ἐσπέρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου.

Ὁ κ. Briere ἐσκέφθη νὰ ἀλείψῃ μὲ ἐλαιὸν τὰ κλειθρὰ τοῦ ἐπίπλου καὶ προστρέψῃ διὰ σάπωνος τὰς σανίδας τῶν ἐμαρτίων, διὰ νὰ δύναται εὐκόλως καὶ ταχέως ἄνευ θερῆθου ν' ἀνοίγῃ ταῦτα. Οὕτως ἐσπέραν τινὰ μόλις ἤρχισαν τὰ ἄσματα ἀνοίξας ταχέως, κατώρθωσεν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς νὰ παρατηρήσῃ τὰς παλμικὰς κινήσεις τοῦ λαρυγγος μὲς ἄδοντας ἄσμα ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ πτηνοῦ βασιλίσκου, ἔχοντος τὸ ῥύγχος, ἐν ἣ θέσει κρατεῖ αὐτὸ κύων ὑλακτῶν. Κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ τὸν μὺν διὰ της χειρὸς, καὶ νὰ δεῖξῃ αὐτὸν εἰς ἄλλους οὓς προσεκάλεσε. Τὸν διέφυγεν ὅμως αὐτός, διότι μόλις ἐκράτει αὐτὸν διὰ της χειρὸς φοβούμενος μὴ τῷ ἐπιφέρει ἀσφυξίαν.—Τὰ ἄσματα ἐπανελήθησαν τὴν ἰδίαν νύκτα καθὼς καὶ τὰς ἀκολουθοῦσας.

Ὁ κ. Briere δὲν παραδέχεται ὅτι τὸ ἄσμα τῶν μυῶν εἶνε ἀπλῶς μίμησις τοῦ ἄσματος τῶν καναρινίων, διότι ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τοιαῦτα πτηνὰ δὲν ὑπῆρχον, μῆτε δ' ὁ πρῶν κτήτωρ τοῦ ἐπίπλου εἶχε τοιαῦτα ἐν τῷ οἴκῳ του.

* *

Τὸ ὄρμηφτον τῶν ζώων.—Αἱ καθ' ἑκάστην γινόμεναι παρατηρήσεις ὑπὸ φυσιοδιφῶν μὴ προκατειλημμένων ἐξ ἐσφαλμένων ἰδεῶν, ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὸ ὄρμηφτον ἀντὶ νὰ εἶνε ἐνδούχως τασίς της τυφλῆς φύσεως, εἶνε μᾶλλον ἀποτέλεσμα πείρας καὶ σκέψεως. Τὸ ζῶον ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε δὲν ὠθεῖται εἰς πρᾶξιν τινὰ, ἀλλὰ διότι ἐκ πείρας ἐπίσθη περὶ της τοιαύτης ἀνάγκης. Ὁ ἐν Αἰτωλικῷ ἱατρός κ. Παρλαπάς, εἰς ὃν ὀφείλει ἡ ἐπιστήμη πολλὰς τοιαύτας παρατηρήσεις, μοὶ διηγήθη τὰ ἐξῆς: Ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ οἴκου του ζευγὸς χελιδόνων εἶχε πῆξει τὴν φωλεάν του. Μετ' ὀλίγον εἰς ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ γεννηθέντων νεοσσῶν, συ-

νωστικόμενος ἐκ τῶν ἐν τῇ φωλεᾷ πολυαριθμῶν ἀδελφῶν του κατέπεσε ταύτης. Τὴν ἐπαύριον παρατήρησεν ὁ ἱατρός, ὅτι ἡ μὲν θήλεια συγκρατουμένη ἐπὶ της φωλεᾶς καὶ ἀνοικτὴν ἐχρῆσα τὴν μίαν τῶν πτερυγῶν της παρημποδίζε τὴν κατὰπτωσιν τῶν ἄλλων τέκνων της, ὁ δὲ ἄρρην πηγαίνων καὶ ἐρχόμενος ἔφερε τὸ ἀναγκαῖον ὑλικόν, ὥστε ἐν μίᾳ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ τὸ στόμιον της φωλεᾶς προϋφυλάχθη διὰ προχώματος πάχους ἐνὸς δακτύλου, ὅπερ δεικνύει ὅτι οἱ σύζυγοι, σκεφθέντες μετὰ τὸ γεγονός της ἀπωλείας ἐνὸς τῶν τέκνων των,—διότι τὸ καταπεσὸν ἀπέθανεν,—ἐπίσθησαν ὅτι ἦτον ἀνάγκη νὰ ὑψώσωσιν ἐπ' ὀλίγον τὰ χεῖλη της ἐξόδου της φωλεᾶς των, ὅπερ καὶ ἐπραξάν.

* * *

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ὁ ἱατρός Ν* εἶχε καλέσει ἐργάτην τινὰ νὰ τοῦ στρώσῃ μὲ μάγμαρα τὴν αὐλήν του.

Προχθὲς καταβαίνει νὰ ἰδῇ πῶς πηγαίνει ἡ ἐργασία, καὶ εὐρίσκει τὸν ἐργάτην νὰ παραγεμίζῃ μὲ χῶμα τὰ χεῖνοντα μέρη ὅπου δὲν εἶχε προσαρμύσῃ καλὰ τὰς πλάκας.

—Τί κάνεις αὐτοῦ, μάστορη; λέγει ὁ ἱατρός: Ζητεῖς νὰ ἴμπαλώσῃς τὴν κακὴν ἐργασίαν πῶ ἕαμας;

—Κάμνω ὅπως καὶ ἡ εὐγενεῖα σας, ἐξοχώτατε: σκεπάζω μὲ χῶμα τὰς ἀπροσεξίας μου!..

* *

— Πές μου, μπαμπᾶ μου, ἀλήθεια, μεγαλόνοις ἀκόμη; ἔλεγε προχθὲς μικρὰ κόρη πρὸς τὸν πατέρα της, οὕτινος ἡ φαλακρότης ὀλονὲν ἐλμβανεν εὐρυτέρας διαστάσεις.

— Ὅχι, παιδί μου! μὰ γιατί ἐρωτᾷς;

— Νὰ, γιατί βλέπω τὸ κεφάλι σου πῶ ζευτροῦναι ἀπὸ μέσα ἀπ' τὰ μαλλιά σου!

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Οἱ ἐπισφουδύοντες πλούτη ἢ τιμὰς διὰ τὸν χρόνον τοῦ γήρατος, ὅτε ἀποσβεννυμένης της δυνάμεως καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν δὲν δύνανται πλέον νὰ κάμωσιν αὐτῶν χρῆσιν, ἁμοιάζουσι πρὸς ἀνθρώπους, οἵτινες, ἔχοντες μίαν ὥραν νὰ κοιμηθῶσι, καταναλισκουσι τὰ πενήντα λεπτὰ ἵνα ἐτοιμάσωσιν ἑαυτοὺς καλὴν καὶ μαλακὴν κλίνην, ἀντὶ νὰ κοιμηθῶσιν ὀλόκληρον τὴν ὥραν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἀχύρου ἢ καὶ ἐπὶ τοῦ σκληροῦ ἐδάφους.

Εὐθὺς ὡς ὁ ἔρωσ γείνη ζηλότυπος ἀποκτᾷ ἑκατὸν ὀφθαλμούς ὡς τοῦ Ἀργου: ἀλλ' ἐκ τῶν ἑκατῶν αὐτῶν ὀφθαλμῶν οὔτε δύο ὑπάρχουσιν οἱ βλέποντες ὀρθῶς.